

SENSIBILITAT POÈTICA

*TRACTAMENT INTERDISCIPLINARI
DE LA POESIA, LA PINTURA I LA MÚSICA,
MITJANÇANT ELS SISTEMES MULTIMÈDIA*

NOM I COGNOMS DE L'AUTOR: **ALEJANDRO DUQUE AMUSCO**

CURS ESCOLAR: **2005-2006**

ÍNDIX

Agraïment, 3

Cita de Llorenç Gomis, 4

1. Introducció:
 - 1.1. Antecedents del tema objecte del treball, 5
 - 1.2. Explicació del tema, 7
 - 1.3. Objectius i resultats proposats, 8
2. Treball dut a terme:
 - 2.1. Disseny del pla de treball, 10
 - 2.2. Metodologia emprada, 11
 - 2.3. Descripció dels recursos utilitzats, 15
3. Resultats obtinguts:
 - 3.1. Presentació dels materials elaborats.
 - 1r bloc: El barroc, 16
 - 2n bloc: Poetes del s. XX en llengua castellana, 19
 - 3r bloc: Poetes catalans actuals, 22
 - 4t bloc: Poesia estrangera, 25
 - 3.2. Material per al professorat i per a l'alumnat.
 - 1r bloc: El barroc, 30
 - 2n bloc: Poetes del s. XX en llengua castellana, 56
 - 3r bloc: Poetes catalans actuals, 63
 - 4t bloc: Poesia estrangera, 70
4. Conclusions: suggeriments, conseqüències, aplicacions i valoracions del treball realitzat, tant des del punt de vista de la matèria objecte del treball de llicència com des de la pràctica docent en els centres d'ensenyament, 83
5. Bibliografia comentada, 85

AGRAÏMENT

Agraïm molt sincerament al Departament d'Educació, de la Generalitat de Catalunya, l'ajuda que hem rebut per a la realització d'aquest projecte.

A. D. A.

En l'Ensenyament Secundari Obligatori resulta oportuníssim que els nois i les noies descobreixin en el temps de l'adolescència el gust i el sentit de la poesia com a lloc cultural de la pròpia vida i facin l'experiència de penetrar-hi sense por i precisament en l'atmosfera d'altres arts com la música i la pintura.

LLORENÇ GOMIS

1. INTRODUCCIÓ

1.1 ANTECEDENTS DEL TEMA OBJECTE DEL TREBALL

La dificultat que manifesta l'alumnat de segon cicle de l'ESO per afrontar un text poètic i desentranyar-lo amb una lectura comprensiva i abraçadora ha preocupat el professorat d'aquest nivell –i, especialment, el responsable de l'àrea de Llengües–, i l'ha motivat per cercar solucions que permetin vèncer, dins del possible, aquesta important dificultat. No és nou, per tant, l'interès que hi ha entre els docents per aconseguir contrarestar aquesta mena de resistència davant el text poètic, però si ho són la metodologia i les eines didàctiques que la tècnica actual posa al seu servei. El problema és prou antic, però els remeis semblen vinguts d'un horitzó totalment nou.

Des de fa una dècada aproximadament han estat molts els intents per apropar el llenguatge poètic a la sensibilitat dels nostres estudiants. Un primer pas, i amb resultats força acceptables, ha estat l'audició dels poemes en lectures fetes pels seus autors; sovint a través d'enregistraments de la veu; de vegades, en directe, quan les circumstàncies ho permetien. El contacte personal amb l'autor pot ser un factor important per facilitar la “convivència” natural amb la poesia. Hi ha hagut centres públics d'ensenyament, en aquesta mateixa línia, que han tractat d'aconseguir un contacte més directe amb el fenomen estètic, i que no han dubtat a recórrer als recitals de rapsodes o de cantautors els quals, amb el seu art, poden arribar a transmetre d'una manera molt viva uns sentiments, unes imatges i unes emocions que normalment costen més de copsar, en una primera lectura, en el poema original.

L'apropament a la poesia que s'ha aconseguit posant música als poemes dels grans mestres és avui un fet indiscutible, encara que en algun moment pugui fer-se sentir alguna veu discrepant: com si la música associada als versos atemptés contra la intimitat del fet poètic. Aquesta va estar l'actitud, per exemple, del poeta barceloní Enrique Badosa, el qual, amb la seva sàtira “Los cantapoetas” feia escarni d'uns cantants que en realitat ho devien tot a la lletra escollida*. Avui ningú posaria en dubte que Amancio Prada ha contribuït a donar a conèixer la poesia de Lorca a un públic més ampli, de la mateixa manera que Raimon va fer un gran servei a la cultura catalana en difondre els poemes de Salvador Espriu, i Serrat o Paco Ibáñez van fer el mateix amb Machado o Miguel Hernández.

A l'IES Lluís Vives (Sants, Barcelona), on treballa l'autor d'aquest projecte d'iniciació a la poesia, es va poder contractar el curs 1999-2000 el músic i cantautor Emiliano Valdeolivas. A les aules, l'alumnat acabava d'estudiar el *Romancero* anònim del segle XV i, amb aquesta preparació prèvia, la recepció de les velles històries llegendàries va estar magnífica. Els nois i noies van acabar de comprendre el sentit últim de cada romanç i la funció dels joglars medievals. La música i els versos poques vegades s'han unit amb més necessitat i eficàcia que en les corts i les places de la Baixa Edat Mitjana.

Als instituts de Catalunya no és tan habitual com en altres Comunitats Autònomes (pensem en el País valencià o en Andalusia) poder gaudir de la presència dels poetes d'avui d'una manera fàcil (i assequible des del punt de vista econòmic), excepte en alguna data assenyalada, com la Diada de Sant Jordi. Sabem que el Circuito Andaluz de las

* Cfr. “Los cantapoetas”, a *Dad este escrito a las llamas*, Barcelona, Ocnos, 1976, p.16.

Letras, organitzat pel CAL (Màlaga), porta cada any a les escoles i als centres culturals de tot Andalusia un grup important de poetes; des dels més consagrats (Pablo García Baena, María Victoria Atencia, José Manuel Caballero Bonald, etc.) fins als més joves (García-Máiquez, Josefa Parra, Rocío Arana, etc.). La reacció dels estudiants és invariablement de compenetració amb els autors convidats, les obres dels quals han pogut conèixer alguns dies abans per tal d'estar familiaritzats amb l'idiome específic de cadascun. La poesia en aquestes condicions comença a ser un autèntic diàleg. Un diàleg amb el lector o amb l'oient, que és al cap i a la fi l'aspiració secreta dels poetes.

El risc d'unir la música i altres arts visuals, com ara la pintura o la fotografia, a un art tan pur com és la poesia, és que es pugui crear la idea equivocada que, per poder gaudir plenament de la poesia, aquesta necessita elements de suport espectaculars. Sabem prou bé que això no és veritat. Que la intimitat d'una petita habitació és suficient per descobrir per complet la intensitat de l'emoció poètica, amb una lectura personal i silenciosa. Però, malgrat això, hi ha hagut una aplicació dels sistemes multimèdia més brillants a la paraula escrita dels poetes amb resultats que nosaltres estem lluny de poder obtenir. Aquest és el cas de Francesc Torres, que en el seu espai líric *Metrópolis*, va alternant la poesia amb imatges de vídeo, amb la holografia, amb la música, amb el món dels ordinadors i amb els sintetitzadors de so. A partir de la poesia sonora de Fernando Millán o de figures com Felipe Boso, s'ha arribat en la dècada del 1990 a experiències tan inquietants com les del trio Flatus Vocis i a les aportacions dels Festivals de Performances y Poesía de Acción, sota la tutela directa o indirecta de Bartolomé Ferrando. A Catalunya Xavier Sabatés ha estat pioner en aquest camp, com a impulsor de la polipoesia i de la ciberpoesia, i no menys important, malgrat la seva joventut, ha estat també Eduard Escoffet, amb els seus Projectes Poètics sense Títol.

El text poètic, acompanyat d'aquestes noves arquitectures de sistemes, revela totes les seves possibilitats i potencialitats per transmetre l'experiència verbal en tota la seva radicalitat. La paraula, com pretenien els simbolistes francesos, es fa llavors color, so, plasticitat pura i, amb l'ajut d'aquests programes multimèdia, creix fins a desenvolupar i esgotar el seu sentit últim.

Amb els mitjans limitats de què disposem no podem aspirar a la creació d'aquests espais on conviuen les arts tradicionals amb les darreres innovacions tècniques. Tampoc no és aquesta la nostra intenció. La nostra parcel·la és l'ensenyament a les aules, i no a grans auditoris per a un públic multitudinari. La idea que la poesia pot rebre l'acompanyament adequat d'imatges gràfiques, de música, i fins i tot de veu recitativa, ha estat la base de molts projectes que es proposaven, com nosaltres, aconseguir una difusió fora dels circuits habituals (llibreteries, sales de conferències, exposicions) per arribar a sectors més amplis de la població. Fins i tot la televisió s'ha apuntat a la divulgació de la poesia amb programes com ara "El alma se serena", de RTVE, o "Reflexiones" de Canal Sur d'Andalusia, encara que només hagi estat en franges marginals de la programació.

El nostre projecte neix, per tant, amb una llarga història de temptatives similars a la nostra que defineixen un camí pel qual es pot avançar i, en molts sentits, confluïr. En el curs escolar 2003/04, una professora del nostre mateix àmbit acadèmic, la professora Carme Arenas Noguera, de l'IES Maragall de Barcelona, va dur a terme un treball de difusió de la poesia amb la creació d'una pàgina web magnífica i de gran utilitat amb el títol genèric de *Viu la poesia*. Aquest és, sens dubte, l'antecedent més directe i immediat del nostre projecte *Sensibilitat poètica*.

1.2 EXPLICACIÓ DEL TEMA

En poques paraules: el tema d'aquest treball consisteix a despertar la sensibilitat de l'alumnat perquè tingui una resposta positiva davant el fenomen poètic. El nostre treball presenta una *dimensió eminentment pràctica*, que només podrà realitzar-se si es parteix d'un conjunt de textos poètics, escollits de manera acurada, capaços de provocar un moviment de l'experiència sensible del alumnat. (Més endavant tractarem la selecció d'aquesta àmplia mostra de textos, amb tot el detall que exigeix una elecció tan delicada.)

La pedagogia actual defensa la idea que només el desenvolupament integral de la persona pot formar individus complets. Privar-los del coneixement sensible adequat comporta una manca en la cristal·lització de la personalitat. El desenvolupament intel·lectual harmònic implica necessàriament un augment natural de la sensibilitat i de la capacitat emotiva, molt vinculades entre si.

Només una sensibilitat "formada" al llarg de les experiències més diverses i enriquidores pot afirmar-se com a operativa des del punt de vista receptiu i acceptar cada estímul i cada percepció com a part d'un món viu i d'un sistema unitari. És a aquest grau de sensibilitat que caldria aspirar, i fora d'ell l'individu es manifesta incomplet.

La persona que no ha arribat a la saturació de la seva sensibilitat és un ésser perdut en la confusió del seu petit orbe tancat, incapaç de reaccionar davant l'experiència estètica.

L'individu que pateix aquesta mutilació sensible es troba menys arrelat en la vida i es pot dir que ha perdut la confiança lúcida i equilibrada en l'existència. Si buidem l'expressió de tot el sentit transcendental que comporta, aquest individu "ha perdut el centre", i la tasca del professorat no és altra que facilitar-li la "cerca", tal com preconitzava en el terreny de l'art Hans Selmayr.

Què pot haver-hi de més important que l'educació de la sensibilitat de la persona d'una edat en què encara no és tard per res, els sentits estan oberts a les noves impressions i els caràcters es van definint després d'una metamorfosi sostinguda i sovint lenta? Tot i així, no podem referir-nos a la sensibilitat com si fos un fragment o una part esqueixada de les qualitats de la persona, sinó que constitueix una totalitat essencial amb capacitat d'assimilar i donar resposta davant de qualsevol estímul sensible.

Malgrat que el nostre treball vagi encaminat a la recepció de la poesia, no dubtem que com més completa sigui la preparació de la sensibilitat de l'alumnat davant del fenomen estètic –ja sigui de caire musical, pictòric o literari–, més permeable serà al gaudi de la bellesa, i el seu intel·lecte respondrà amb més agilitat per a l'ulterior comentari crític.

Un principi de circularitat enllaça totes les arts entre si: la taca de color d'un quadre aspira a ser paraula, i la paraula d'un poema a convertir-se en música. Totes les arts viuen encadenades per la seva tendència comú a la forma. Una forma que és alhora expressió sensibilitzada que tracta de trobar sentit en un receptor concret (Jauss). Les diferents branques de la cultura tenen una vida pròpia, però no independent, ja que per força estan unides i es nodreixen d'un tronc comú.

A un text literari, com ara un bon poema, s'hi pot arribar per vies molt diverses. La metodologia dels "comentaris de textos" tradicionals donen testimoni de les nombroses formes d'aproximació a l'anàlisi que s'han proposat fins ara, sempre des d'un *apriorisme* que recloïa el text en un espai d'abstracció poc assequible per a l'alumnat.

És clar que l'accés al poema a través del llenguatge literari i dels seus recursos tècnics continua tenint validesa, però també és igualment vàlid des d'altres perspectives afins que afavoreixen el diàleg intel·lectual amb el text i en faciliten la comprensió, com ha de ser l'objectiu de tot bon comentari.

Cada disciplina artística proposa una forma d'aproximació diferent. Però, en el fons, totes ajuden a eixamplar l'horitzó de percepció que anomenem sensibilitat. És que mai no s'ha pensat en el ràpid raig d'enteniment amb què un quadre com “La Flagelazione”, de Piero de la Francesca, pot il·luminar valors socials i estètics d'una època com el Renaixement? O de quina manera la vivaç tècnica de contrapuntejat de Telemann il·lumina la meditació d'un poema barroc sobre la fugacitat? Per passadissos intricats, totes les arts (i sabers) parlen una mateixa llengua. Trobar aquestes vies de comunicació entre elles, aquesta mena de capilaritat que les uneix harmoniosament i les situa en un mateix nivell de coneixement, és potser el tema principal que persegueix aquesta nova metodologia.

En definitiva, el nostre propòsit és que els estudiants de Segon Cicle de l'ESO, a qui van dirigits els nostres esforços, sàpiguen desentranyar, amb l'ajut de la pintura i de la música, el missatge de coneixement, experiència i passió que els poetes xifraren amb el domini del seu art.

1.3 OBJECTIUS I RESULTATS PROPOSATS

Són molts els objectius que volem aconseguir en un treball com aquest, ambicions però alhora ben concret. Si desglossem aquests objectius en una cadena lògica d'implicacions obtindrem aquesta seqüència:

- Conèixer i gaudir de textos poètics molt variats, amb el suport de la música i de la pintura.
- Penetrar en el llenguatge especial de la poesia i desxifrar-ne les claus.
- Conèixer el gènere a través de la història literària, ja que els textos escollits provenen de diverses èpoques.
- Vèncer les pors dels joves davant la poesia, perquè s'hi acostin sense la resistència que imposa allò que no es coneix.
- Reflexionar lliurement sobre un estil o un tema.
- Preparar la sensibilitat dels futurs lectors i lectores perquè vegin en la poesia alguna cosa més, molt més que un llenguatge preciosista o una expressió ornamental, al marge dels seus autèntics interessos culturals.
- Defensar la pluralitat de sistemes d'aproximació i anàlisi perquè cada text ve regit per les seves pròpies lleis i, en conseqüència, imposa les normes adients per abordar-lo; és a dir, que no hi ha un mètode, sinó tants mètodes com poemes.

- Plantejar un sistema receptiu i obert que ha de partir d'una lectura entenedora del poema per centrar-se després en una descripció detallada dels suports materials que constitueixen l'obra.
- Encarar la vida i potenciar-la amb el mirall que el poeta interposa sempre entre ell mateix i la realitat.
- No interferir en la resposta de l'alumnat, malgrat els desajustaments que puguin produir-se en la interpretació del text: el temps ajudarà a perfeccionar-la si se li deixa prou llibertat perquè pugui madurar.
- Crear equivalències: exercicis de mimesi literària.
- Enriquir el vocabulari i millorar el domini ortogràfic.
- Memoritzar passatges clau: teatralització poètica.

2. TREBALL DUT A TERME

2.1 DISSENY DEL PLA DE TREBALL

Hem estat molt estrictes pel que fa al compliment dels terminis i les fases de treball. El que ens havíem proposat d'una manera teòrica i més o menys ideal ho hem dut a terme a la pràctica, escrupolosament i amb un bon rendiment. Aquesta ha estat la planificació del nostre treball.

Dels cinc mesos disponibles, el primer has estat potser el més creatiu i també el més compromès, ja que es tractava de fer, en aquest període, una relació completa de tots els textos poètics d'interès per oferir a l'alumnat de Segon Cicle de l'ESO, classificats bé per èpoques, bé per estils o per autors, així com de les peces musicals i les pintures més adequades per provocar la màxima receptivitat literària en la seva sensibilitat.

La relació a què ens referim ha tingut en compte l'adequació i la coherència íntima dels estils pictòrics, musicals i literaris escollits, per aconseguir que s'expliquin entre ells i permetin entendre l'objecte d'estudi. Una forma musical barroca, com ara una *fuga*, pot ser la millor il·lustració dels encavalcaments violents i les anàstrofes d'un poema culterà. I la visió d'una columna salomònica, vista en un quadre o de manera directa, és eloqüent per si mateixa del *terror vacui* que va tenallar l'esperit barroc. Música, pintura i paraula poètica formen el triangle harmònic a través del qual captem la complexa realitat de l'art.

El mes i mig següent l'hem reservat per a la cerca de tot el material sonor que hem considerat oportú com a complement. Hem buscat en els arxius musicals i les fonoteques, hem enregistrat peces especialment representatives i hem completat tot l'àlbum musical capaç d'introduir-nos en els diversos estils poètics. La música, per la seva qualitat de forma pura a la recerca d'un significat, és potser l'art que acompanya d'una manera més natural la poesia. En el fons, la poesia no aspira a altra cosa, com diria Walter Pater, que a ser música, ella també.

A continuació, hem dedicat un altre mes i mig a aconseguir les obres mestres de la pintura més adients per al nostre propòsit. Quadres de les diverses èpoques i de diferents registres estètics que reflecteixen els canvis de sensibilitat i la metamorfosi dels gustos. Un quadre és sempre el testimoni silenciós d'una veritat. Davant la visió d'un paisatge romàntic, per exemple, l'observador atent aprèn de seguida quins van ser els valors que van determinar el període del romanticisme, els seus "ídols" naturals, el seu sentit de la llibertat i de les passions que van alimentar l'ànima del rebel del segle XIX. No ha estat gens fàcil trobar tot aquest material ingent, però hem treballat d'una manera molt sistemàtica per tal d'aconseguir una bona pinacoteca virtual.

El cinquè i darrer mes ha estat de recompte. Ha estat el moment de redactar els comentaris apropiats de tot el material reunit i de visualitzar la relació estreta que mantenen les peces musicals i els quadres amb els textos poètics seleccionats. En certa manera, ha estat la conclusió de tot el procés. Una síntesi. Entre tants elements, dissemblants només en la seva aparença, hem mirat de captar el sentit unitari de l'art.

2.2 METODOLOGIA EMPRADA

El mètode de qualsevol treball està sempre en funció de dues variables: el contingut concret que es tracta de desenvolupar i el tipus de receptor al qual va dirigit. En primer lloc, cal dir que el receptor en què hem pensat en tot moment com a destinatari fina d'aquest projecte ha estat l'alumnat de Segon Cicle de l'ESO i, encara més en concret, del nivell de 4t d'ESO.

Hem distribuït el contingut en tres blocs, cadascun dedicat a un àrea temàtica diferent: el barroc, la poesia estrangera i la poesia actual del segle XX. La primera àrea, la del barroc, és l'única època que tractarem, i resulta, potser, la que més agrada els alumnes juntament amb l'Edat Mitjana. Autors? Per exemple, Fontanella, que no és ben bé barroc sinó més aviat un manierista tardà, i després Quevedo, Góngora, el Rector de Vallfogona, etcètera.

En un segon apartat ens dediquem a la poesia de la literatura universal, és a dir, poetes en llengua estrangera, com ara John Keats, Cavafis, Paul Valéry, entre d'altres, en traduccions al català o al castellà. I finalment, hi ha un tercer bloc de poesia actual del segle XX, tant en català com en castellà, on s'analitzen personalitats poètiques que de vegades fins i tot han col·laborat amb nosaltres, enregistrant els seus propis poemes, fent-ne una lectura ells mateixos. Alguns d'aquests poetes han estat Gimferrer, Marí, Parecerisas... També hem seguit el mateix procediment amb alguns autors en llengua castellana.

Per portar endavant aquests blocs temàtics, hem emprat dos mètodes: el primer, que afecta només el barroc, i el segon, per als autors individuals. El primer pas, per a el estudi de l'època barroca, ha estat la selecció d'autors i poemes; el segon pas, la reducció conceptual dels diversos poemes a idees, com ara l'atracció per la mort –principal eix del barroc–, el desencís, la fugacitat del temps, l'escepticisme, la voluntat ascètica, el retorn a la mitologia, la visió de la vida com a tragèdia (per exemple, les ruïnes, els naufragis), la vida com a pelegrinatge, etc. El tercer pas ha estat la il·lustració d'aquestes idees a través de diversos quadres representatius i, per últim –quart pas–, hem triat una peça musical adient en funció del contingut de cada poema. Això ha estat molt difícil d'aconseguir, per la subjectivitat implicada en el procés. Com deia Igor Stravinski, la música no té significat. Nosaltres l'hi donem.

El segon mètode, molt més senzill, ha estat l'aplicat als autors individuals. Primer de tot, hem triat un bon poema seu, després hem fet també la reducció conceptual oportuna per simplificar la tasca de triar un quadre (o una imatge fotogràfica) i, finalment, hem buscat un fragment musical adequat.

Per a qualsevol dels blocs que hem definit, però, la fase final comuna seria la de la presentació a l'aula, davant l'alumnat. Primer, s'hauria d'exposar la idea general, després passaríem a veure el quadre amb el seu comentari corresponent i a escoltar la música i, en acabat, caldria fer la lectura del poema quan ja els nois i noies haguessin passat per l'experiència d'una certa preparació anímica. En síntesi, abans d'arribar al poema s'hauria de mirar de crear una atmosfera propícia amb la pintura i la música.

Per veure tot aquest procés de manera més clara, els esquemes didàctics que reproduïm a continuació mostren com avança progressivament aquesta metodologia.

METODOLOGIA

NIVELL

4t ESO

TÍTOL DEL TREBALL: “**SENSIBILITAT POÈTICA.**
TRACTAMENT INTERDISCIPLINARI DE LA POESIA, LA PINTURA I LA
MÚSICA, MITJANÇANT ELS SISTEMES MULTIMÈDIA”

INTRODUCCIÓ A LA SENSIBILITAT POÈTICA

Bloc 1r

Una època: El Barroc

FONTANELLA
QUEVEDO
GÓNGORA
LOPE
VILLAMEDIANA
[...]

Bloc 2n

Literatura Universal

KEATS
CAVAFIS
VALÉRY
D. THOMAS
W.H. AUDEN

Bloc 3r

Poesia actual

CATALÀ

FORMOSA
MARGARIT
COMADIRA
PARCERISAS
MARÍ
GIMFERRER

CASTELLÀ

J. R. JIMÉNEZ
ALEIXANDRE
GOMIS
CORREDOR –MATHEOS
ATENCIA
BRINES

METODOLOGIA

<h2><u>MÈTODE 1</u></h2> <h3>UNA ÈPOCA: EL BARROC</h3>	<h2><u>MÈTODE 2</u></h2> <h3>AUTORS INDIVIDUALS</h3>
<p>1r pas</p>	<p>1r pas</p>
<p>Selecció d'autors i poemes</p>	<p>Selecció d'un poema</p>
<p>2n pas</p> <p>Reducció conceptual: temes</p> <ul style="list-style-type: none">* atracció per la mort* pessimisme, desencís* pas del temps, fugacitat* escepticisme i voluntat ascètica* sensualitat problemàtica i rebutjada* retorn a la mitologia i reinterpretació* religiositat* humor* tendències al·legòriques:<ul style="list-style-type: none">· ruïnes, paisatges desoladors· naufragi· pelegrinatge* formes complexes:<ul style="list-style-type: none">· <i>opositos</i>· <i>correlacions / efecte multiplicador (miralls)</i>	<p>2n pas</p> <p>Reducció conceptual: tema</p> <p>3r pas</p> <p>Il·lustració amb quadres o imatges</p> <p>4t pas</p> <p>Il·lustració amb una peça musical</p>
<p>3r pas</p> <p>Il·lustració amb quadres</p> <ul style="list-style-type: none">* Valdés Leal* Caravaggio* Rubens* Juan de Arellano* Bosschaert* Ter Borch* Vermeer* Corneli del Vos* Tiépolo* Zurbarán* Velázquez* Ruysdael* Claude Lorrain* Leonardo de Figueroa	

* Rovira Brocandel

4t pas

Il·lustració amb una peça musical

“Ària de la suite per a orquestra núm. 3”, de Bach

“Concert per a oboè”, d’Alessandro Marcello

“Concert núm. 9”, de Vivaldi

“Cànon”, de Pachelbel

“Apol·lo i Dafne”, de Haendel

“La Passió segons Sant Mateu”, de Bach

“El clavicordi ben temperat”, de Bach

“Sarabanda”, de Haendel

“La tempesta”, de Vivaldi

“Orfeu i Eurídice”, de Gluck

“Ària”, de Purcell

“Cantata núm. 78”, de Bach

PRESENTACIÓ DAVANT L’ALUMNAT

1r pas

Reducció conceptual: tema

2n pas

Visió d’un quadre i audició d’una música adients

3r pas

Lectura del poema

2.3 DESCRIPCIÓ DELS RECURSOS UTILITZATS

Com es pot observar a la bibliografia comentada que apareix al final d'aquest treball, les obres que hem consultat han estat nombroses, com es podia esperar amb un projecte didàctic que té la poesia –al cap i a la fi, la paraula escrita, recollida a través d'aquest vehicle de transmissió anomenat llibre– com a eix fonamental de la nostra investigació.

El llibre de poemes és, amb tota seguretat, l'instrument principal que hem fet servir aquí. Però l'han acompanyat, com a material de consulta, moltes enciclopèdies, monografies, llibres d'estudi i de crítica literària que han completat el nostre camp de coneixement.

Per a l'elaboració de les quatre presentacions de pantalla hem hagut de recórrer a les tecnologies al nostre abast. Entre elles, ens ha estat d'una utilitat extraordinària el programa *Microsoft Office PowerPoint 2003*, el qual, a través de les seves funcions ens ha permès crear, amb relativa facilitat, unes presentacions interactives molt completes i àgils. Podem assegurar, perquè el nostre alumnat ja les ha vist, que els resulten atractives. L'acollida ha estat excel·lent.

També hem fet servir el *CDex 1.51*, un programari dissenyat especialment per a la conversió de CD de àudio a MP3, i per a la conversió de diversos formats de so. El programa de Windows anomenat *Movie Maker* ha fet possible realitzar alguns dels enregistraments de la veu dels poetes que han tingut la generositat de col·laborar desinteressadament en el projecte. També ens ha estat indispensable el programa *Atomix MP3 2.3*, amb el qual hem pogut mesclar les pistes de veu amb les d'àudio per tal d'aconseguir un sol arxiu en format comprimit. És tracta de la veu i la música que acompanyen algunes presentacions.

Pel que fa a la creació de la pàgina web, hem de precisar que es tracta d'una aplicació interactiva realitzada en flash. L'alumnat o el professorat que s'interessi per la nostra pàgina podrà fer-la servir de forma interactiva i donar peu així a nous continguts, imatges i sons. Ha estat realitzada en flash perquè actualment aquest és un dels programes més eficaços per a continguts multimèdia i està tan generalitzat a la xarxa que probablement tots els usuaris la podran visualitzar.

Després d'haver-hi introduït tot el contingut, l'hem “pujat” a la xarxa a través d'un servidor ftp (*file transfer protocol* = protocol de transferència d'arxius) i a un allotjament que havíem contractat prèviament a través d'un portal anomenat “Piensa Solutions” (<http://www.piensasolutions.com>), que ofereix un espai de 100 Mb per a l'hospedatge de la web amb 1 Gb de transferència mensual i altres prestacions que no tractarem aquí. Hem registrat el domini amb el nom de “sensibilitatpoètica.es” per un any.

Finalment, no podem deixar d'esmentar un cercador tan eficaç i pràctic com *Google*, que ens ha permès accedir a imatges, fotografies i altres materials relacionats directament amb el nostre camp d'estudi.

3.1 PRESENTACIÓ DELS MATERIALS ELABORATS

A continuació presentem tots els materials que hem fet servir per a la confecció de la pàgina web (link: http://www.sensibilitatpoetica.es/index_content.html) i dels quatre PowerPoints corresponents. Apareixen classificats aquí per blocs de contingut.

1r Bloc

EL BARROC (1598 – 1700)

1r pas

SELECCIÓ D'AUTORS I POEMES

- FRANCESC FONTANELLA (1622 – 1681/85): “A la mort de Nise”
- LOPE DE VEGA (1562 – 1635): “A una calavera”
- LUIS DE GÓNGORA (1561 – 1627): “[*Mientras por competir...*]”
- CALDERÓN DE LA BARCA (1600 – 1681): “[*Estas que fueron...*]”
- FRANCISCO DE QUEVEDO (1580 – 1645): “Representase la brevedad de lo que se vive y nada parece lo que se vivió”
- FRANCISCO DE RIOJA (1583 – 1659): “A la rosa (Fragmento)”
- ARGENSOLA: “A una mujer que se afeitaba y estaba hermosa”
- FRANCESC VICENT GARCIA (1579 – 1623): “A la vanitat del món i engany”
- ANDRÉS FERNÁNDEZ DE ANDRADA (c. 1575 – 1848): “Epístola moral a Fabio (Fragmento)”
- LOPE DE VEGA (1562 – 1635): [*Si culpa, el concebir...*]
- LUIS DE GÓNGORA (1561 – 1627): [*La dulce boca...*]
- FRANCESC FONTANELLA (1622 – 1681/85): “[*Dafne veloç...*]”
- FERNANDO DE HERRERA (1534 – 1597): “[*Oh cómo vuela en alto...*]”
- LUIS DE GÓNGORA (1561 – 1627): “[“Descripción de Galatea”]
- ANÒNIM (editat en 1628): “A Cristo crucificado”
- LOPE DE VEGA (1562 – 1635): “Al triunfo de Judit”
- FRANCISCO DE MEDRANO (1570 – 1607): [*No sé cómo, ni cuándo...*]
- Atribuït a LUIS DE GÓNGORA (1561 – 1627): “En la partida del Conde de Lemos y del Duque de Feria a Nápoles y a Francia”
- FRANCISCO DE QUEVEDO (1580 – 1645): “Contra Góngora”
- RODRIGO CARO (1573 – 1647): “Canción a las ruinas de Itálica”
- FRANCISCO DE QUEVEDO (1580 – 1645): “A Roma sepultada en sus ruinas”
- LOPE DE VEGA (1562 – 1635): [*La dulce boca...*]
- LOPE DE VEGA (1562 – 1635): [*Pasando un valle oscuro...*]
- FRANCISCO DE QUEVEDO (1580 – 1645): “Definiendo el amor”
- JUAN DE TASSIS, CONDE DE VILLAMEDIANA (1582 – 1622): [*Determinarse y luego arrepentirse...*]

- LUIS DE GÓNGORA (1561 – 1627): “[*Ni este monte, este aire...*]”

2n pas

REDUCCIÓ CONCEPTUAL: TEMES

1. ATRACCIÓ PER LA MORT
2. PESSIMISME, DESENCÍS
3. PAS DEL TEMPS, FUGACITAT
4. ESCEPTICISME I VOLUNTAT ASCÈTICA
5. SENSUALITAT PROBLEMÀTICA I REBUTJADA
6. RETORN A LA MITOLOGIA I REINTERPRETACIÓ
7. RELIGIOSITAT
8. HUMOR
9. TENDÈNCIES AL·LEGÒRIQUES [VIDA = FRACÀS]
 - 9.1. Ruïnes, paisatges desoladors
 - 9.2. Naufragi
 - 9.3. Pelegrinatge
10. FORMES COMPLEXES 1: *Opositos*
11. FORMES COMPLEXES 2: *Correlacions / Efecte multiplicador (miralls)*

3r pas

IL·LUSTRACIÓ AMB QUADRES I ALTRES FORMES ARTÍSTIQUES

- VALDÉS LEAL (1622 – 1690): *In ictu oculi*
- CARAVAGGIO (c.1571–1610): *Sant Jeroni*
- RUBENS (1577 – 1640): *Les tres Gràcies*
- JUAN DE ARELLANO (1614 – 1676): *Garlanda de flors*
- AMBROSIUS BOSSCHAERT (1573 – 1621): *Flors i petxines*
- RUBENS (1577 – 1640): *Retrat d’Helena Fourment*
- TER BORCH (1617 – 1681): *Dama bevent vi*
- VERMEER (1632-1675): *La noia de la perla*
- CORNELI DEL VOS (1584-1651): *Apol·lo i Dafne*
- TIÉPOLO (1696 – 1770): *Apol·lo i Dafne*
- ZURBARÁN (1598 – 1664): *Crist a la Creu*

- VELÁZQUEZ (1599 – 1660): *Decapitació d'Holofernes*
- VELÁZQUEZ (1599 – 1660): *Bufons de la Cort*
- ANÒNIM (mitjan XVII): *Retrat del Duc de Feria*
- JACOB VAN RUYSDAEL (1628-1682): *Mar tempestuós*
- JACOB VAN RUYSDAEL (1628-1682): *Tempesta*
- CLAUDE LORRAIN (c.1602-1682): *Odisseu*
- CLAUDE LORRAIN (c.1602-1682): *Vista imaginària de Tívoli*
- LEONARDO DE FIGUEROA (1699 – 1734): *Església de San Luis* (Sevilla)
- ROVIRA BROCANDEL (1693-1765): *Façana del Palau de Dues Aigües* (València)
- VELÁZQUEZ (1599 – 1660): *Venus del mirall*
- VELÁZQUEZ (1599 – 1660): *Les Menines*

4t pas

IL·LUSTRACIÓ AMB UNA PEÇA MUSICAL

- BACH (1685 – 1750): *Ària de la suite per a orquestra núm. 3*
- ALESSANDRO MARCELLO (1669 – 1747): *Concert per a oboè*
- VIVALDI (1678 – 1741): *Concert núm. 9*
- PACHELBEL (1653 – 1706): *Cànon*
- HAENDEL (1685 – 1759): *Apol·lo i Dafne*
- BACH (1685 – 1750): *La Passió segons Sant Mateu*
- BACH (1685 – 1750): *El clavicordi ben temprat*
- HAENDEL (1685 – 1759): *Sarabanda*
- VIVALDI (1678 – 1741): *La tempesta*
- GLUCK (1714 – 1787): *Orfeu i Euridice*
- PURCELL (1659 - 1695): *Ària*
- BACH (1685 – 1750): *Cantata núm. 78*

2n Bloc

POETES DEL S. XX EN LLENGUA CASTELLANA

1r pas

SELECCIÓ DELS POEMES

- JUAN RAMÓN JIMÉNEZ (1881 – 1958): “El otoñado”
- VICENTE ALEIXANDRE (1898 – 1984): “Adolescencia”
- LORENZO GOMIS (1924 – 2005): “Vida que con el verso se dispara”
- JOSÉ CORREDOR-MATHEOS (1929): “Ante un cuadro de Marc Rothko”
- MARÍA VICTORIA ATENCIA (1931): “Mar”
- FRANCISCO BRINES (1932): “Los veranos”

2n pas

REDUCCIÓ CONCEPTUAL: TEMA

- J. R. J.: “El otoñado”: Plenitud de la maduresa vital i artística del poeta.
- V. A.: “Adolescencia”: Fugacitat d’aquesta etapa de la vida, semblant al mite de Narcís.
- L. G.: “Vida que con el verso se dispara”: El goig de viure, potenciat per la poesia.
- J. C.-M.: “Ante un cuadro de Marc Rothko”: Identificació del jo poètic amb el cromatisme del pintor nordamericà.
- M. V. A.: “Mar”: L’insomni (l’existència) comparat amb una navegació nocturna.
- F. B.: “Los veranos”: Elegia per la fugacitat de la joventut.

IL·LUSTRACIONS AMB QUADRES O IMATGES FOTOGRÀFIQUES

J. R. J. **Foto i signatura del poeta:** “El otoñado”

Ilustración 1. Roberto Miranda, *Otoño*

Ilustración 2. Isabel López Marrero, *Otoño*

V. A. **Foto i signatura del poeta:** “Adolescencia”

Ilustración 1. Waterhouse, fragment del quadre *Eco i Narcís*

Ilustración 2. Caravaggio, *Narcís*

L. G. **Foto i signatura del poeta:** “Vida que con el verso se dispara”

Ilustración 1. Henri Rousseau, *The Dream*

Ilustración 2. Georges Seurat, *Un dimanche après-midi à l'île de la Grande Jatte*

J. C.-M. **Foto i signatura del poeta:** “Ante un cuadro de Marc Rothko”

Ilustración 1. M. Rothko, *Untitled* (1962)

Ilustración 2. M. Rothko, *Orange and Yellow* (1956)

Ilustración 3. M. Rothko, *Yellow, Blue on Orange* (1955)

M. V. A. **Foto i signatura del poeta:** “Mar

Ilustración 1. Fotografia de Álvaro Rioseco (Chile), *Dormint*

Ilustración 2. Fotografia de Derek Tong (Macau), *Nocturn*

F. B. **Foto i signatura del poeta:** “Los veranos

Ilustración 1. Sorolla, *Nens vora el mar*

Ilustración 2. Mariona Brines, *Elca*

IL·LUSTRACIÓ AMB UNA PEÇA MUSICAL

- JUAN RAMÓN JIMÉNEZ: “El otoñado”
Música: Simfonia *Pastoral*, de L. v. Beethoven, segon moviment
- VICENTE ALEIXANDRE: “Adolescencia”
Música: *Ària de Narcís*, “Vieni, o caro”, de D. Scarlatti
- LORENZO GOMIS: “Vida que con el verso se dispara”
Música: “El clavicordi ben temprat”, de J. S. Bach

- JOSÉ CORREDOR-MATHEOS: “Ante un cuadro de Marc Rothko”
Música: “El cor sobre la mà”, de Poulenc
- MARÍA VICTORIA ATENCIA: “Mar”
Música: “Adagio” del *Concierto de Aranjuez*, de Joaquín Rodrigo
- FRANCISCO BRINES: “Los veranos”
Música: “Adagio” del *Concierto de Aranjuez*, de Joaquín Rodrigo

5è pas

LECTURA DEL POEMA

- JUAN RAMÓN JIMÉNEZ:
Poema: “El otoñado”, de *La estación total* (1936)
- VICENTE ALEIXANDRE:
Poema: “Adolescencia”, de *Ámbito* (1928)
- LORENZO GOMIS:
Poema: “Vida que con el verso se dispara”, de *El bostezo del león* (2001)
- JOSÉ CORREDOR-MATHEOS:
Poema: “Ante un cuadro de Marc Rothko”, Inèdit (2005)
- MARÍA VICTORIA ATENCIA:
Poema: “Mar”, de *Marta & María* (1976)
- FRANCISCO BRINES:
Poema: “Los veranos”, de *El otoño de las rosas* (1986)

3r Bloc

POETES CATALANS ACTUALS

1r pas

SELECCIÓ DELS POEMES

- FELIU FORMOSA (Sabadell, 1934): “Poema 20”
- JOAN MARGARIT (Sanaüja [Lleida], 1938): “Primer amor”
- NARCÍS COMADIRA (Girona, 1942): “Cisterna”
- FRANCESC PARCERISAS (Begues [Barcelona], 1944): “Retrat de poeta”
- ANTONI MARI (Eivissa, 1944): “[*Fragment XII*]”
- PERE GIMFERRER (Barcelona, 1945): “[*Fragment IX*]”

2n pas

REDUCCIÓ CONCEPTUAL: TEMA

- F. F.: “Poema 20”: Imaginari retorn de l’estimada morta.
- J. M.: “Primer amor”: Al·legoria de la força destructiva de la vida, la passió i el sexe.
- N. C.: “Cisterna”: L’amor queda sempre en la memòria.
- F. P.: “Retrat de poeta”: Esperança que la mort sigui com un tranquil somni quotidià, un trànsit suau.
- A. M.: “[*Fragment XII*]”: Desolació davant l’“hivern” creatiu.
- P. G.: “[*Fragment IX*]”: Estupor per l’impacta visual dels colors.

IL·LUSTRACIONS AMB QUADRES O IMATGES FOTOGRÀFIQUES

F. F. **Foto i breu bibliografia del poeta:** “Poema 20”

Il·lustració 1: Vermeer, *A Girl Reading a Letter at an Open Window*

Il·lustració 2: Vermeer, *Woman in Blue Reading a Letter*

J. M. **Foto i breu bibliografia del poeta:** “Primer amor”

Il·lustració 1: Edward Hopper, *Nighthawks*

Il·lustració 2: Edward Hopper, *New York Movie*

N. C. **Foto i breu bibliografia del poeta:** “Cisterna”

Il·lustració 1: Narcís Comadira, *Paisatge amb ruïnes*

Il·lustració 2: Narcís Comadira, *Poi s'ascose nel foco che li affina*

F. P. **Foto i breu bibliografia del poeta:** “Retrat de poeta”

Il·lustració 1: Pierre Bonnard, *Migdiada*

Il·lustració 2: Adolph von Menzel, *The Balcony Room*

A. M. **Foto i breu bibliografia del poeta:** “[*Fragment XII*]”

Il·lustració 1: Fotografia de Juan C., *Passeig hivernal*

Il·lustració 2: Fotografia del *Saló dels miralls* (Versalles, s. XVII)

P. G. **Foto i breu bibliografia del poeta:** “[*Fragment IX*]”

Il·lustració 1: Jackson Pollock, *The Key*

Il·lustració 2: Joan Miró, *The Red Sun Gnaws at the Spider*

IL·LUSTRACIÓ AMB UNA PEÇA MUSICAL

- FELIU FORMOSA: “Poema 20”
Música: “Adagio” de la *Serenata núm. 10*, “Gran Partita”, de W. A. Mozart
- JOAN MARGARIT: “Primer amor”
Música: “Sarabande” de la *Suite núm. 2 per a violoncel*, de J. S. Bach (intèrpret Pau Casals)
- NARCÍS COMADIRA: “Cisterna”
Música: “Adagio” del *Concert per a piano i orquestra núm. 23*, de W. A. Mozart (intèrpret M. Pollini)

- FRANCESC PARCERISAS: “Retrat de poeta”
Música: “Secreto”, de *Impresiones íntimas*, de Federico Mompou
- ANTONI MARÍ: “[*Fragment XII*]”
Música: “Allegretto”, de la 7a *Simfonia* de L. v. Beethoven
- PERE GIMFERRER: “[*Fragment IX*]”
Música: 4t moviment de *La consagració de la Primavera*, de Igor Stravinsky

5è pas

LECTURA DEL POEMA

- FELIU FORMOSA:
Poema: “Poema 20”, de *Cançoner* (1976)
- JOAN MARGARIT:
Poema: “Primer amor”, d’*Els motius del llop* (1993)
- NARCÍS COMADIRA:
Poema: “Cisterna”, de *Enigme* (1985)
- FRANCESC PARCERISAS:
Poema: “Retrat de poeta”, de *L’Edat d’Or* (1983)
- ANTONI MARÍ:
Poema: “Fragment final”, d’*Un viatge d’hivern* (1989)
- PERE GIMFERRER:
Poema: “Fragment IX”, de *L’espai desert* (1976)

POESIA ESTRANGERA

1r pas

SELECCIÓ DELS POEMES

I. ROMANTICISME

- JOHN KEATS (Londres, 1795 – Roma, 1821):

“Al son”

“Al sueño”

“*[Lo que el tordo me dijo...]*”

II. SIMBOLISME DE REALITAT

- KONSTANDINOS P. KAVAFIS (Alexandria [Egipte], 1863 – 1933):

1. **Erotisme:** “Desigs”

“Deseos”

2. **Reinterpretació històrica:** “Los Idus de marzo”

3. **La vellesa:** “Desde las nueve”

III. POESIA PURA

- PAUL VALÉRY (Sète, 1871 – París, 1945):

Le cementiri marí

“Estrofa I” (*Tranquil teulat on els coloms peonen*)

“Estrofa I” (*Este techo tranquilo, donde vuelan palomas*)

“Estrofa V”

“Estrofa XI”

“Estrofa XXIV”

IV. POESIA INTEL·LECTUAL

- W. H. AUDEN (York [England], 1907 – Vienna [Àustria], 1973):

“Musée des Beaux Arts”

V. POESIA DELS SENTITS

- DYLAN THOMAS (Swansea [Gal·Les] 1914 – Nova York [USA], 1953):

“No vagis dòcilment fins a la teva nit”

“No entres sumiso en esa gran noche”

“En mi oficio o arte taciturno”

REDUCCIÓ CONCEPTUAL: TEMA

- J. K.: “Al son” / “Al sueño”: Una crida al son alliberador de les preocupacions del dia.
“[*Lo que el tordo me dijo...*]”: Himne a l’ociositat.
- K. K.: “Desigs” / “Deseos”: Els desigs incomplets.
“Los Idus de marzo”: Poema sobre el perill de la vanaglòria.
“Desde las nueve”: L’accelerat pas del temps i de la vida.
- P. V.: “El cementiri marí”: Poema metafísic que exposa la lluita contínua entre el ser i el no ser, entre la vida i la mort.
- W. H. A.: “Musée des Beaux Arts”: La indiferència davant el dolor dels altres.
- D. T.: “No vagis dòcilment fins a la teva nit” / “No entres sumiso en esa gran noche”: Rebel·lia davant la mort.
- “En mi oficio o arte taciturno”: Art poètica sobre per a qui escriu.

IL·LUSTRACIONS AMB QUADRES O IMATGES FOTOGRÀFIQUES

J. K. Foto del poeta:

“Al son” / “Al sueño”:

Il·lustració: Henry Pether, *The Thames and Greenwich Hospital by Moonlight*

“[*Lo que el tordo me dijo...*]”:

Il·lustració: J. Severn, *Shelley in the baths of Caracalla* (1845)

K. K. Foto del poeta:

“Desigs” / “Deseos”:

Il·lustració: Anne-Louis Girodet, *L’enterrament d’Atalà*

“Los Idus de marzo”:

Il·lustració: Vincenzo Camuccini, *La morte di Julio César*

“Desde las nueve”:

Il·lustració: Van Gogh, *Portrait du docteur Paul Gachet*

P. V. Foto del poeta:

Le cementiri marí

“Estrofa I” (“*Tranquil teulat on els coloms peonen*”)

“Estrofa I” (“*Este techo tranquilo, donde vuelan palomas*”):

Il·lustració 1: “*Ce toit tranquille, où marchent des colombes...*”

Il·lustració 2: “*Entre les pins palpite...*”

Il·lustració 3: “*entre les tombes...*”

“Estrofa V”:

Il·lustració 1: Francisco Pons, *Comiendo fruta*

Il·lustració 2: “*Le changement des rives en rumeur.*”

“Estrofa XI”:

Il·lustració 1: “*Le blanc troupeau de mes tranquilles tombes...*”

Il·lustració 2: “*...les anges curieux!*”

“Estrofa XXIV”:

Il·lustració 1: “*Le vent se lève!...*”

Il·lustració 2: “*L’air immense ouvre et referme mon livre...*”

Il·lustració 3: “*La vague en poudre ose jaillir des rocs!*”

W. H. A. Foto del poeta:

“Musée des Beaux Arts”:

Il·lustració: Bruhegel, *La chute d’Icare*

D. T. Foto del poeta:

“*No vagis dòcilment...*” / “*No entres sumiso...*”:

Il·lustració: Miquel Blay, *Els primers freds*

“En mi oficio o arte taciturno”:

Il·lustració: Rodin, *The Cathedral*

4t pas

IL·LUSTRACIÓ AMB UNA PEÇA MUSICAL

- **JOHN KEATS:**
Música: *Nocturn núm. 2*, de Frédéric Chopin (Pianista Artur Rubinstein)
- **KONSTANDINOS P. KAVAFIS:**
Música: “*Canzonetta*”, del *Concert per a violí en Re major, Op. 35*, de Tchaikovsky (Violinista P. Zukerman)
- **PAUL VALÉRY:**
Música: “*Jeux de vagues*”, de *La Mer*, de Debussy
- **W. H. AUDEN:**
Música: “*Adagio sostenuto*”, *Concert per a piano núm. 2*, de Rachmaninov (Pianista Gary Graffman)
- **DYLAN THOMAS:**
Música: 1r moviment del *Concert per a violí*, de Mendelssohn (Violinista Cho-Liang Lin)

LECTURA DEL POEMA

- JOHN KEATS:
Poemas: “Al son”
“Al sueño”
“*[Lo que el tordo me dijo...]*”
- KONSTANDINOS P. KAVAFIS:
Poemas: “Desigs”
“Deseos”
“Los Idus de marzo”
“Desde las nueve”
- PAUL VALÉRY:
Poema: *Le cementiri marí*
“Estrofa I” (*Tranquil teulat on els coloms peonen*)
“Estrofa I” (*Este techo tranquilo, donde vuelan palomas*)
“Estrofa V”
“Estrofa XI”
“Estrofa XXIV”
- W. H. AUDEN:
Poema: “Musée des Beaux Arts”
- DYLAN THOMAS:
Poemas: “No vagis dòcilment fins a la teva nit”
“No entres sumiso en esa gran noche”
“En mi oficio o arte taciturno”

3.2 MATERIAL PER AL PROFESSORAT I PER A L'ALUMNAT

A continuació recollim tots els textos que apareixen a la pàgina web i a les presentacions de *PowerPoint*, indicant-ne detalladament les referències. Com que el material que presentem aquí és el mateix per al professorat i per a l'alumnat, ho hem fusionat tot en un sol capítol. Abans o després d'alguns textos que resulten especialment significatius, proposem unes orientacions generals com a guia. Seguim mantenint els quatre blocs temàtics que hem observat fins ara.

1r Bloc EL BARROC

TEXT 1

Il·lustració musical: *Ària de la suite per a orquestra núm. 3*, de Bach, en *Música barroca*, English Chamber Orchestra, Raymond Leppard, CD AUDITORIUM, 1981.

Reproducció de dos quadres:

- Valdés Leal, *In ictu oculi / Finis gloria mundi*
<http://www.artehistoria.com/historia/jpg/VAI10662.jpg> [29-IX-2005]
- Caravaggio, *Sant Jeroni*
<http://www.telecable.es/personales/angel1/pinbar/caravaggio/imagenes/jeronimo.jpg> [29-IX-2005]

A LA MORT DE NISE

Oh, dures fletxes de mon fat rompudes,
rompudes per ferir més doloroses,
que, llevant-me les plomes amoroses,
deixau al cor les puntes més agudes!

Flames més eclipsades que vençudes,
aurores algun dia lluminoses,
ombres ja de ma vista tenebroses,
tenebroses, mortals, però volgudes.

Principi trist de penes inhumanes,
terme feliç de l'ànima afligida
que per alívio son dolor adora;

fletxes sereu i flames soberanes
si llevau a mon cor la trista vida
per donar a mos ulls eterna aurora.

FRANCESC FONTANELLA (1622 – 1681/85)
(*Antologia poètica*, Ed. Curial, Barcelona, 1998, p. 25.)

BREU ORIENTACIÓ DIDÀCTICA

L'elegant poema de Fontanella conserva una certa empremta de Garcilaso de la Vega, dels seus sonets de temàtica mitològica, com el que comença "A Dafne ya los brazos le crecían...".

No es tracta d'un poema veritablement barroco, sinó que més aviat, pel seu equilibrat estil expressiu i pel seu to seré i melangiós, és un sonet renaixentista tardà. Resulta més proper al manierisme que al barroco pur.

Cal remarcar, però, la complaença amb què s'hi descriu (i aquesta sensibilitat morbosa sí que respon a l'esperit barroco) la mort de la persona estimada i el desig, clarament religiós, d'eternitat.

TEXT 2

[Sense il·lustracions]

A UNA CALAVERA

Esta cabeza, cuando viva, tuvo
sobre la arquitectura de estos huesos
carne y cabellos, por quien fueron presos
los ojos que, mirándola, detuvo.

Aquí la rosa de la boca estuvo,
marchita ya con tan helados besos,
aquí los ojos de esmeralda impresos,
color que tantas almas entretuvo.

Aquí la estimativa, en que tenía
el principio de todo el movimiento;
aquí, de las potencias la armonía.

Oh hermosura mortal, cometa al viento,
donde tan alta presunción vivía
desprecian los gusanos aposento.

LOPE DE VEGA (1562 – 1635)
(*Obras poéticas*, Ed. Planeta, Barcelona, 1989, p. 314-315)

TEXT 3

Il·lustració musical: *Concert per a oboè*, d'Alessandro Marcello, en *Música barroca* (Neil Black, oboè), English Chamber Orchestra, Raymond Leppard, CD AUDITORIUM, 1981.

Reproducció del quadre (sencer i detall):

- Rubens, *Les tres Gràcies*
http://www.mashistoria.com/revista/Galeria02/Sexo/edadmoderna/09/rubens_las_tres_gracias.jpg [3-X-2005]
- Rubens, detall de *Les tres Gràcies*.

[MIENTRAS POR COMPETIR...]

Mientras por competir con tu cabello
oro bruñido al sol relumbra en vano;
mientras con menosprecio en medio el llano
mira tu blanca frente el lilio bello;

mientras a cada labio, por cogello,
siguen más ojos que al clavel temprano,
y mientras triunfa con desdén lozano
del luciente cristal tu gentil cuello,

goza cuello, cabello, labio y frente,
antes que lo que fue en tu edad dorada
oro, lilio, clavel, cristal luciente,

no sólo en plata o víola troncada
se vuelva, mas tú y ello juntamente
en tierra, en humo, en polvo, en sombra, en nada.

LUIS DE GÓNGORA (1561 – 1627)
(*Sonetos Completos*, Castalia, Madrid, 1969, p. 222)

BREU ORIENTACIÓ DIDÀCTICA

Aquest és ja un sonet de característiques decididament barroques: això es fa notar en les correlacions i les enumeracions que presenta, en la simetria de la descripció de la jove i en la gradació final, cap a un clímax descendent.

El pessimisme de l'època queda palès en la visió de la persona retratada, que passa, en un trànsit veloç, de la màxima bellesa al “no-res” *postmortem*.

TEXT 4

Il·lustració musical: *Concert núm. 9*, de Vivaldi, en *Música barroca* (José Luis García, violí), English Chamber Orchestra, Raymond Leppard, CD AUDITORIUM, 1981.

Reproducció de dos quadres:

- Juan de Arellano, *Garlanda de flors*
<http://www.artehistoria.com/genios/jpg/ARG03485.jpg> [4-X-2005]
- Bosschaert, *Flors i petxines*
<http://www.abcgallery.com/F/flemishstilife/bosschaert1.JPG> [4-X-2005]

[ESTAS QUE FUERON...]

Estas que fueron pompas y alegría,
despertando al albor de la mañana,
a la tarde serán lástima vana,
durmiendo en brazos de la noche fría.

Este matiz que al cielo desafía,
iris listado de oro, nieve y grana,
será escarmiento de la vida humana:
¡tanto se emprende en término de un día!

A florecer las rosas madrugaron
y para envejecerse florecieron;
cuna y sepulcro en un botón hallaron.

Tales los hombres sus fortunas vieron:
en un día nacieron y espiraron;
que, pasados los siglos, horas fueron.

CALDERÓN DE LA BARCA (1600 – 1681)

(*Los sonetos de Calderón en sus obras dramáticas*, Chapel Hill, 1974, p. 51.)

BREU ORIENTACIÓ DIDÀCTICA

Aquest famós sonet de Calderón correspon a la seva obra *El príncipe constante*. Ha estat publicat en diverses ocasions amb el títol “A las flores”, ja que tracta el tema de la fugacitat de totes les coses vives a través del tòpic barroc de les flors, bellesa efímera.

Antonio Machado el va comentar en el seu *Juan de Mairena*, on se’n servia per atacar l’art conceptuós que feien llavors alguns dels poetes de l’anomenada Generació del 27 (Salinas, Guillén, Gerardo Diego...). El vers 9 és una de las joies de la poesia barroca.

TEXT 5

[Sense il·lustracions]

REPRESÉNTASE LA BREVEDAD DE LO QUE SE VIVE Y CUÁN NADA PARECE LO QUE SE VIVIÓ

“¡Ah de la vida!”... Nadie me responde?
¡Aquí de los antaños que he vivido!
La Fortuna mis tiempos ha mordido;
las Horas mi locura las esconde.

¡Que sin poder saber cómo ni adónde
la salud y la edad se hayan huido!
Falta la vida, asiste lo vivido,
y no hay calamidad que no me ronde.

Ayer se fue; mañana no ha llegado;
hoy se está yendo sin parar un punto:
soy un fue, y un será, y un es cansado.

En el hoy y mañana y ayer, junto
pañales y mortaja, y he quedado
presentes sucesiones de difunto.

FRANCISCO DE QUEVEDO (1580 – 1645)
(*Quevedo esencial*, Taurus, Madrid, 1990, p. 466)

TEXT 6

A LA ROSA

(Fragmento)

Pura, encendida rosa,
émula de la llama
que sale con el día,
¿cómo naces tan llena de alegría
si sabes que la edad que te da el cielo
es apenas un breve y veloz vuelo,
y ni valdrán las puntas de tu rama,
ni púrpura hermosa
a detener un punto
la ejecución del hado presurosa?

FRANCISCO DE RIOJA (1583 – 1659)

(Antología de la poesía barroca, Anaya, Madrid, 1987, p. 206.)

TEXT 7

Il·lustració musical: “El somni”, 5è moviment del *Concert núm. 2*, de Vivaldi, en 6 *Conciertos para flauta, cuerda y continuo*, New Irish Chamber Orchestra, James Galway, CD AUDITORIUM II, 1985.

Reproducció de dos quadres:

- Rubens, *Retrat d’Helena Fourment*
http://www.spanisharts.com/.../rubens/helena_lt.jpg [30-X-2005]
- Rubens, un altre *Retrat d’Helena Fourment*
http://museu.gulbenkian.pt/obras/959/959_obra_fs.jpg [30-X-2005]

A UNA MUJER QUE SE AFEITABA Y ESTABA HERMOSA

Yo os quiero confesar, don Juan, primero,
que aquel blanco y carmín de doña Elvira
no tiene de ella más, si bien se mira,
que el haberle costado su dinero.

Pero tras eso confesaros quiero
que es tanta la beldad de su mentira,
que en vano a competir con ella aspira
belleza igual en rostro verdadero.

Mas, ¿qué mucho que yo perdido ande
por un engaño tal, pues que sabemos
que nos engaña así Naturaleza?

Porque ese cielo azul que todos vemos
ni es cielo ni es azul. ¡Lástima grande
que no sea verdad tanta belleza!

D’un dels germans ARGENSOLA
(*Antología de la poesía barroca*, Anaya, Madrid, 1987, p. 185.)

BREU ORIENTACIÓ DIDÀCTICA

Atribuït indistintament als poetes aragonesos Bartolomé Leonardo o a Lupercio Leonardo, els germans Argensola. El culte a les aparences pot enganyar-nos i fer-nos creure que el que contemplem és una bellesa natural i autèntica, quan en realitat no és altra cosa que el resultat dels afaits (avui, productes de cosmètica) amb què s’ha maquillat la dama.

És irònic que el sonet vagi dirigit a un “don Juan” i, encara més, que es parli de la Naturalesa –sovint model i guia de comportament– com la primera mestra en artificis i paranys.

TEXT 8

[Sense il·lustracions]

A LA VANITAT DEL MÓN I ENGANY

Si voleu ser discret parlau a pler,
si voleu ser valent mostrau rigor,
si, acàs, voleu ser festejador
digau, tothora, que teniu què fer;

si opinió desitjau de mercader,
tingau en la botiga plata i or
ab sedes i brocats de gran valor,
i pagau a tothom, fins un diner;

si voleu ser llegit tingau memòria,
si voleu ser soldat parlau de guerra
i, si galant, anau com Absalon;

digau que los treballs teniu per glòria
i tindran-vos per sant los de la terra,
que és apariència tot lo de aquest món.

FRANCESC VICENT GARCIA, RECTOR DE VALLFOGONA (1579 – 1623)
(*Sonets*, Ed. 62, Barcelona, 1979.)

TEXT 9

[Sense il·lustracions]

EPÍSTOLA MORAL A FABIO

(Fragmento)

¿Qué es nuestra vida más que un breve día,
do apenas sale el sol, cuando se pierde
en las tinieblas de la noche fría?

¿Qué más que el heno, a la mañana verde,
seco a la tarde? ¡Oh ciego desvarío!
¿Será que de este sueño me recuerde?

¿Será que pueda ser que me desvío
de la vida viviendo, y que esté unida
la cauta muerte al simple vivir mío?

Como los ríos, que en veloz corrida
se llevan a la mar, tal soy llevado
al último suspiro de mi vida.

ANDRÉS FERNÁNDEZ DE ANDRADA (c. 1575 – 1648)
(*Antología de la poesía barroca*, Anaya, Madrid, 1987, p. 198.)

BREU ORIENTACIÓ DIDÀCTICA

Aquesta “Epístola”, que data de 1612, és la síntesi perfecta de tot el pensament poètic del XVII. El personatge al qual va destinada, encobert sota el nom de “Fabio”, és Don Alonso Tello de Guzmán, que va ser nomenat corregidor de Mèxic aquell mateix any.

El fragment que proposem té un aire que recorda voluntàriament Manrique i tracta de manera igualment hàbil el tòpic de l’*Ubi sunt?* i del *Sic transit gloria mundi*. Sempre s’ha destacat la fluïdesa amb què el poeta fa servir els tercets encadenats, el motllo mètric habitual per a aquest tipus d’epístola.

TEXT 10

[Sense il·lustracions]

[*SI CULPA, EL CONCEBIR...*]

Si culpa, el concebir; nacer, tormento;
guerra, vivir; la muerte, fin humano;
si después de hombre, tierra y vil gusano,
y después de gusano, polvo y viento;

si viento, nada, y nada el fundamento;
flor, la hermosura; la ambición, tirano;
la fama y gloria, pensamiento vano,
y vano, en cuanto piensa, el pensamiento,

¿quién anda en este mar para anegarse?
¿De qué sirve en quimeras consumirse,
ni pensar en otra cosa que salvarse?

¿De qué sirve estimarse, y preferirse,
buscar memoria habiendo de olvidarse,
y edificar, habiendo de partirse?

LOPE DE VEGA (1562 – 1635)
(*Obras poéticas*, Ed. Planeta, Barcelona, 1989, pàgs. 33-34.)

TEXT 11

Il·lustració musical: *Canon*, de Pachelbel, en *Música barroca*, English Chamber Orchestra, Raymond Leppard, CD AUDITORIUM, 1981.

Reproducció de dos quadres:

- Ter Borch, *Dama bevent vi*
<http://previewct.com/binary/60567-273-2/cover-350.jpeg> [20-X-2005]
- Vermeer, *La noia de la perla*
http://www.spanisharts.com/history/barroco/imagenes/vermeer/perla_copy.jpg
[19-X-2005]

[LA DULCE BOCA...]

La dulce boca que a gustar convida
un humor entre perlas destilado,
y a no envidiar aquel licor sagrado
que a Júpiter ministra el garzón de Ida,

amantes, no toquéis, si queréis vida,
porque entre un labio y otro colorado
Amor está, de su veneno armado,
cual entre flor y flor sierpe escondida.

No os engañen las rosas que, a la aurora,
diréis que aljofaradas y olorosas
se le cayeron del purpúreo seno.

Manzanas son de Tántalo, y no rosas,
que después huyen del que incitan ahora,
y sólo del Amor queda el veneno.

LUIS DE GÓNGORA (1561 – 1627)
(*Sonetos Completos*, Castalia, Madrid, 1969, p. 128)

BREU ORIENTACIÓ DIDÀCTICA

Del gaudi dels sentits que preconitzava el renaixement passem, amb el barroc, a la valoració de la sensualitat com quelcom de perillós i decididament rebutjable.

Aquesta és la lliçó que transmet aquest sonet juvenil de Góngora, de 1584, i il·lustrat amb referents ben coneguts de la mitologia grega. Cal evitar el contacte sensual (“la dulce boca”), perquè finalment l’amor només deixa un pòsit amarg, una experiència dolorosa (que el poeta anomena “el veneno”).

TEXT 12

Il·lustració musical: *Apol·lo i Dafne*, de Haendel, Philharmonia Baroque Orchestra, Nicolas McGegan, CD AUDITORIUM II, 1985.

Reproducció de dos quadres:

- Cornelio del Vos, *Apol·lo i Dafne*
<http://www.cnice.mecd.es/eos/MaterialesEducativos/mem2000/mitologia/Mitologia/4delvos.jpg> [10-X-2005]
- Giovanni B. Tiepolo, *Apol·lo i Dafne*
<http://www.cnice.mecd.es/eos/MaterialesEducativos/mem2000/mitologia/Mitologia/4tiepolo.jpg> [10-X-2005]

[DAFNE VELOÇ...]

Dafne veloç, siringa fugitiva,
de Febo i Pan castiguen l'esperança,
braços una vegeta a la venjança
i l'altra llengües a la queixa aviva.

Mes falta als braços força vengativa
i emmudeix a les llengües la mudança
quan mal desenganyat Amor alcança
harmonia vocal, corona altiva.

Oh, desdítixa feliç, feliç tristesa,
per qui brota corones la porfía
i nous consuelos l'harmonia dóna!

Ai de mi, que perden major bellesa
me resta lo plorar per harmonia
i sols la mort espero per corona.

FRANCESC FONTANELLA (1622 – 1680/85)
(*Antologia poètica*, Ed. Curial, Barcelona, 1998, p. 26.)

BREU ORIENTACIÓ DIDÀCTICA

Aquest magnífic sonet de Fontanella recrea delicadament el paisatge mitològic de la metamorfosi de Dafne davant els requeriments amorosos del déu Apol·lo.

El mite és només una pantalla que amaga el poeta i les seves pretensions amoroses frustrades. Els seus sentiments es repleguen davant el decorat objectivador i només es mostren (“Ai de mi”) de una manera obliqua a l'últim tercet.

TEXT 13

[Sense il·lustracions]

[*OH CÓMO VUELA EN ALTO...*]

¡Oh cómo vuela en alto mi deseo,
sin que de su osadía el premio tema;
que ya las puntas de sus alas quema,
donde ningún remedio al triste veo!

Qué mal podrá alabarse del trofeo
si, estando ufano en la región suprema
del fuego ardiente, en esta banda extrema,
cae por su siniestro devaneo.

Debía en mi fortuna ser ejemplo
Dédalo, no aquel joven atrevido
que dio al cerúleo piélago su nombre.

Mas ya tarde mis lástimas contemplo;
pero si muero, porque osé, perdido,
jamás a igual empresa osó algún hombre.

FERNANDO DE HERRERA (1534 – 1597)
(*Poesías*, Espasa Calpe, Madrid, 1963, p. 90)

BREU ORIENTACIÓ DIDÀCTICA

Herrera és el poeta manierista per excel·lència. Amb ell comença el gir estilístic des de l'equilibri renaixentista cap a la complexitat formal del barroc.

Aquest sonet, amb la caiguda d'Ícar com a correlat del seu arriscat amor per la contesa de Gelves, Doña Leonor de Milán, és un bon exemple del progressiu enrariment formal que tant el caracteritza.

TEXT 14

[Sense il·lustracions]

[DESCRIPCIÓN DE GALATEA]

Ninfa, de Doris hija, la más bella,
adora, que vio el reino de la espuma.
Galatea es su nombre, y dulce en ella
el terno Venus de sus Gracias suma.
Son una y otra luminosa estrella
lucientes ojos de su blanca pluma:
si roca de cristal no es de Neptuno,
pavón de Venus es, cisne de Juno.

Purpúreas rosas sobre Galatea
la Alba entre liliros cándidos deshoja:
duda el Amor cuál más su color sea,
o púrpura nevada, o nieve roja.
De su frente la perla es, eritrea,
émula vana. El ciego dios se enoja,
y, condenado su esplendor, la deja
pender en oro al nácar de su oreja.

LUIS DE GÓNGORA (1561 – 1627)
(*Antología de la poesía barroca*, Anaya, Madrid, 1987, p. 65.)

TEXT 15

Il·lustració musical: “Coro final”, de *La Passió segons Sant Mateu*, de Bach, La Chapelle Royale i Collegium Vocale, Philippe Herreweghe, CD AUDITORIUM II, 1985.

Reproducció d’un quadre:

- Zurbarán, *Crist a la Creu*
<http://www.abcgallery.com/Z/zurbaran/zurbaran24.JPG> [5-X-2005]

A CRISTO CRUCIFICADO

No me mueve, mi Dios, para quererte
el cielo que me tienes prometido;
ni me mueve el infierno tan temido
para dejar por eso de ofenderte.

Tú me mueves, Señor; muéveme el verte
clavado en una cruz y escarnecido;
muéveme el ver tu cuerpo tan herido;
muévenme tus afrentas y tu muerte.

Muéveme, en fin, tu Amor, y en tal manera
que aunque no hubiera cielo, yo te amara
y aunque no hubiera infierno te temiera.

No me tienes que dar porque te quiera,
pues aunque lo que espero no esperara,
lo mismo que te quiero te quisiera.

ANÒNIM

(*Antología de la poesía barroca*, Anaya, Madrid 1987, p. 204.)

BREU ORIENTACIÓ DIDÀCTICA

En realitat, aquest conegut sonet anònim es devia escriure en el segle XVI, però es va editar per primera vegada al 1628 i la seva fama es va estendre ràpidament, la qual cosa ens indica fins a quin punt hi ha encara, en l’esplendor barroc, una pervivència soterrada de les formes d’expressió serenes i clares dels primers poetes italianitzants.

TEXT 16

Reproducció d'un quadre:

- Caravaggio, *Decapitació d'Holofernes*
<http://www.artehistoria.com/genios/jpg/CAD02339.jpg> [25-X-2005]

AL TRIUNFO DE JUDIT

Cuelga sangriento de la cama al suelo
el hombro diestro del feroz tirano,
que opuesto al muro de Betulia en vano,
despidió contra sí rayos al cielo.

Revuelto con el ansia el rojo velo
del pabellón a la siniestra mano,
descubre el espectáculo inhumano
del tronco horrible, convertido en hielo.

Vertido Baco, el fuerte arnés afea
los vasos y la mesa derribada,
duermen las guardas, que tan mal emplea;

y sobre la muralla coronada
del pueblo de Israel, la casta hebrea
con la cabeza resplandece armada.

LOPE DE VEGA (1562 – 1635)
(*Obras poéticas*, Ed. Planeta, Barcelona, 1989, p. 73)

TEXT 17

[Sense il·lustracions]

[*NO SÉ CÓMO, NI CUÁNDO...*]

No sé cómo, ni cuándo, ni qué cosa
sentí, que me llenaba de dulzura:
sé que llegó a mis brazos la hermosura,
de gozarse conmigo codiciosa.

Sé que llegó, si bien, con temerosa
vista, resistí apenas su figura:
luego pasmé, como el que en noche oscura,
perdido el tino, el pie mover no osa.

Siguió un gran gozo a aqueste pasmo, o sueño
—no sé cuándo, ni cómo, ni qué ha sido—
que lo sensible todo puso en calma.

Ignorarlo es saber; que es bien pequeño
el que puede abarcar solo el sentido,
y éste pudo caber en sola el alma.

FRANCISCO DE MEDRANO (1570 – 1607)
(*Antología de la poesía barroca*, Anaya, Madrid, 1987, p. 204.)

TEXT 18

Il·lustració musical: *El clavicordi ben temprat*, de Bach, Llibre 2, peça 6 (Pierre Hantaï, clave). 2 CD Sello MIRARE.

Reproducció de dos quadres:

- Velázquez, *Bufons de la Cort*
<http://www2.kah-bonn.de/ausstellungen/prado/0.htm> [7-IX-2005]
- Anònim (mitjan XVII), *Retrat del Duc de Feria*
<http://www.flg.es/fotos/8000/8389.jpg> [25-X-2005]

EN LA PARTIDA DEL CONDE DE LEMOS Y DEL DUQUE DE FERIA A NÁPOLES Y A FRANCIA

El Conde mi señor se fue a Napoles;
el Duque mi señor se fue a Francia:
príncipes, buen viaje, que este día
pesadumbre daré a unos caracoles.

Como sobran tan doctos españoles,
a ninguno ofrecí la Musa mía;
a un pobre albergue sí, de Andalucía,
que ha resistido a grandes, digo soles.

Con pocos libros libres (libres digo
de expurgaciones) paso y me paseo,
ya que el tiempo me pasa como higo.

No espero en mi verdad lo que no creo:
espero en mi conciencia lo que sigo:
mi salvación, que es lo que más deseo.

Atribuït a LUIS DE GÓNGORA (1561 – 1627)
(*Sonetos Completos*, Castalia, Madrid, 1969, p. 178)

BREU ORIENTACIÓ DIDÀCTICA

Molt probablement és de Góngora. El desencís que va sentir el poeta quan es van ignorar les seves pretensions d'anar a Nàpols o a França amb el seguici del Conde de Lemos o del Duque de Feria, el porten a escriure aquest poema jocós i menyspreador a base de jocs de paraules i segones intencions molt enginyoses.

TEXT 19

[Sense il·lustracions]

CONTRA GÓNGORA

¿Qué captas, noturnal, en tus canciones,
Góngora bobo, con crepusculallas,
si cuando anhelas más garcivolallas,
las reptilizas más y subterpones?

Microcosmote Dios de inquiridiones,
y quieres te investiguen por medallas
como priscos, estigmas o antiguallas,
por desitinerar vates tirones.

Tu forasteridad es tan eximia,
que te ha de detractar el que te rumia,
pues ructas viscerable cacoquimia,

farmacofolorando como numia,
si estomacabundancia das tan nimia,
metamorfoseando el arcadumia.

FRANCISCO DE QUEVEDO (1580 – 1645)
(*Quevedo*, EDAF, Madrid, 1978, p. 324.)

TEXT 20

Il·lustració musical: *Sarabanda*, de Haendel, en *Música barroca*, English Chamber Orchestra, Raymond Leppard, CD AUDITORIUM, 1981.

Tres fotografies:

- *Ruïnes d'Itàlica* (Santiponce [Sevilla])
<http://www.saraphina.com/.../031799/031799italica.htm> [3-XI-2005]
- *Reconstrucció d'Itàlica* (Santiponce [Sevilla])
<http://www.geocities.com/pascualbarea/italica-ayer.jpg> [3-XI-2005]
- *Amfiteatre d'Itàlica* (Santiponce [Sevilla])
<http://www.terra.es/personal2/pfigares/imagc.jpg> [3-XI-2005]

CANCIÓN A LAS RUINAS DE ITÁLICA

(Fragmento)

Estos, Fabio, ¡ay dolor!, que ves ahora
campos de soledad, mustio collado,
fueron un tiempo Itálica famosa.
Aquí de Cipión la vencedora
colonia fue. Por tierra derribado
yace el temido honor de la espantosa
muralla, y lastimosa
reliquia es solamente.
De su invencible gente
sólo quedan memorias funerales,
donde erraron ya sombras de alto ejemplo.
Este llano fue plaza; allí fue templo;
de todo apenas quedan las señales.
Del gimnasio y las termas regaladas
leves vuelan cenizas desdichadas.
Las torres que desprecio al aire fueron
a su gran pesadumbre se rindieron.

RODRIGO CARO (1573 – 1647)

(*Antología de la poesía barroca*, Anaya, Madrid, 1987, p. 192.)

BREU ORIENTACIÓ DIDÀCTICA

Aquest fragment correspon a la primera estança del poema, que està format per un total de sis. Queda perfectament resolt, malgrat la complexitat de les seves rimes i els seus encavalcaments, i anticipa les preocupacions essencials que mostra en tota la composició el poeta i arqueòleg Rodrigo Caro: el pas de les edats, la desaparició de l'antic esplendor, l'eloqüència silenciosa de les ruïnes.

TEXT 21

[Sense il·lustracions]

A ROMA SEPULTADA EN SUS RUINAS

Buscas en Roma a Roma, ¡oh, peregrino!,
y en Roma misma a Roma no la hallas;
cadáver son las que ostentó murallas,
y tumba de sí propio el Aventino.

Yace donde reinaba el Palatino;
y limadas del tiempo, las medallas
más se muestran destrozo a las batallas
de las edades que blasón latino.

Sólo el Tibre quedó, cuya corriente,
si ciudad la regó, ya sepultura,
la llora con funesto son doliente.

¡Oh, Roma!, en tu grandeza, en tu hermosura,
huyó lo que era firme, y solamente
lo fugitivo permanece y dura.

FRANCISCO DE QUEVEDO (1580 – 1645)
(*Quevedo esencial*, Taurus, Madrid, 1990, p. 413)

TEXT 22

Il·lustració musical: 1r moviment del *Concert núm. 1*, “La tempesta del mar”, de Vivaldi, en *6 Conciertos para flauta, cuerda y continuo*, New Irish Chamber Orchestra, James Galway, CD AUDITORIUM II, 1985.

Reproducció de dos quadres:

- Jacob van Ruysdael, *Mar tempestuós*
http://www.pitoresco.com.br/flamenga/vanruysdael_j/002.jpg [29-XI-2005]
- Jacob van Ruysdael, *Tempesta*
http://www.artfund.org/acq/imgsLarge/001784_011412_0.jpg
[28-XI-2005]

[PASA LA NAVE...]

Pasa la nave igual al pensamiento
líquidos montes de salada espuma,
flecha del agua, de los vientos pluma,
rayo veloz del húmedo elemento,

y en un instante el proceloso viento
para que de las alas no presuma,
hace que la alta máquina consume
toda su fuerza con rigor violento.

Lozano almendro esmalta la vestida
camisa, y en un punto el cierzo vierte
las flores por la tierra agradecida.

¡Oh humana condición que nos advierte
que no hay seguro bien en esta vida,
porque se va camino de la muerte!

LOPE DE VEGA (1562 – 1635)

(De *Los peligros de la ausencia*, Acto II, Bosch Ed., Valencia, p. 72.)

TEXT 23

Il·lustració musical: *Orfeo i Euridice*, de Gluck, en *Música barroca* (William Bennet, flauta), English Chamber Orchestra, Raymond Leppard, CD AUDITORIUM, 1981.

Reproducció de dos quadres:

- Claude Lorrain, *Odisseu*
<http://www.umich.edu/~homeros/Representations%20of%20Homer's%20Ideas/odysseus.jpg> [3-XI-2005]
- Claude Lorrain, *Vista imaginària de Tívoli*
http://www.art-liquidation.com/images/Claude%20Lorrain/Imaginary_View_of_Tivoli_s.jpg [3-XI-2005]

[PASANDO UN VALLE OSCURO...]

Pasando un valle oscuro al fin del día,
tal que jamás para su pie dorado
el sol hizo tapete de su prado,
llantos crecieron la tristeza mía.

Entrando en fin por una selva fría,
vi un túmulo de adelfas coronado,
y un cuerpo en él, vestido, aunque mojado,
con una tabla en que del mar salía.

Díjome un viejo de dolor cubierto:
“Este es un muerto vivo, ¡extraño caso!,
anda en el mar y nunca toma puerto”.

Como vi que era yo, detuve el paso,
que aun no me quise ver después de muerto
por no acordarme del dolor que paso.

LOPE DE VEGA (1562 – 1635)
(*Obras poéticas*, Ed. Planeta, Barcelona, 1989, p. 33.)

TEXT 24

Il·lustració musical: “Ària final”, de *Abdelazer*, de Henry Purcell, en *Música barroca*, English Chamber Orchestra, Raymond Leppard, AUDITORIUM, 1981.

Dues fotografies:

- Leonardo de Figueroa, Església de *San Luis*, a Sevilla
<http://www.upo.es/depa/webdhuma/areas/arte/leonardo/06/09.jpg> [5-XI-2005]
- Rovira Brocandel, Façana del *Palau de Dues Aigües*, a València
<http://pegue.com/artes/Barroc01.jpg> [5-XI-2005]

DEFINIENDO EL AMOR

Es hielo abrasador, es fuego helado,
es herida que duele y no se siente,
es un soñado bien, un mal presente,
es un breve descanso muy cansado.

Es un descuido que nos da cuidado,
un cobarde con nombre de valiente,
un andar solitario entre la gente,
un amar solamente ser amado.

Es una libertad encarcelada,
que dura hasta el postrero paroxismo;
enfermedad que crece si es curada.

Éste es el niño Amor, éste es su abismo.
¡Mirad cuál amistad tendrá con nada
el que en todo es contrario de sí mismo!

FRANCISCO DE QUEVEDO (1580 – 1645)
(*Quevedo esencial*, Taurus, Madrid, 1990, p. 507)

BREU ORIENTACIÓ DIDÀCTICA

La tècnica petrarquista dels *opositos*, basada en les contradiccions sistemàtiques, assoleix en aquest sonet de Quevedo un dels moments de més gran rendiment i eficàcia. Efectuada la “radiografia” del text, el disseny de l’estructura profunda seria el següent:

Hielo, helado:	A+	A-:	abrasador, fuego
Herida dolorosa:	B+	B-:	herida que no se siente
Un bien:		C+	C-: un mal
Un descanso:	D+	D-:	muy cansado
Un descuido:	E+	E-:	un cuidado
Un cobarde:	F+	F-:	un valiente
Solitario:		G+	G-: entre gente
Amar:	H+	H-:	ser amado
Libertad:		I+	I-: encarcelada
Enf. incurable:	J+	J-:	enf. curada
Amor:	K+	K-:	abismo
Nada:	L+	L-:	todo

TEXT 25

[Sense il·lustracions]

[DETERMINARSE Y LUEGO ARREPENTIRSE...]

Determinarse y luego arrepentirse,
empezarse a atrever y acobardarse,
arder el pecho y la palabra helarse,
desengañarse y luego persuadirse.

Comenzar una cosa y advertirse,
querer decir su pena y no aclararse,
en medio del aliento desmayarse,
y entre temor y miedo consumirse.

En las resoluciones, detenerse,
hallada la ocasión, no aprovecharse,
y, perdida, de cólera encenderse,

y sin saber por qué, desvanecerse,
efectos son de amor: no hay que espantarse,
que todo del amor puede creerse.

JUAN DE TASSIS, CONDE DE VILLAMEDIANA (1582 – 1622)
(*Obras*, Castalia, Madrid, 1969, p.110.)

TEXT 26

Il·lustració musical: *Cantata núm. 78*, de Bach, en *Música barroca*, English Chamber Orchestra, Raymond Leppard, CD AUDITORIUM, 1981.

Reproducció de dos quadres:

- Velázquez, *Venus del mirall*
http://centros5.pntic.mec.es/ies.juana.de.castilla/barroco/Venus-espejo_archivos/image001.jpg [6-XI-2005]
- Velázquez, *Les Menines*
<http://www.phil.uu.nl/staff/rob/2005/hum243/velazquez-las-meninas.jpg> [6-XI-2005]

[NI EN ESTE MONTE, ESTE AIRE...]

Ni en este monte, este aire, ni este río
corre fiero, vuela ave, pece nada,
de quien con atención no sea escuchada
la triste voz del triste llanto mío;

y aunque en la fuerza sea del estío
al viento mi querrela encomendada,
cuando a cada cual de ellos más le agrada
fresca cueva, árbol verde, arroyo frío,

a compasión movidos de mi llanto,
dejan la sombra, el ramo y la hondura,
cual ya por escuchar el dulce canto

de aquel que, de Strimón en la espesura,
los suspendía cien mil veces. ¡Tanto
puede mi mal, y pudo su dulzura!

LUIS DE GÓNGORA (1561 – 1627)
(*Sonetos Completos*, Castalia, Madrid, 1969, p. 124)

BREU ORIENTACIÓ DIDÀCTICA

Pocs sonets són tan adients com aquest per dur a terme una anàlisi de la seva estructura correlativa. Sobre la base d'una imatge a través de la qual el subjecte poètic es compara, desconsolat, amb Orfeu després de la pèrdua d'Eurídice, s'aixequen tres pilars correlatius que encaixen molt bé amb la vistosa estètica barroca. A continuació presentem, en forma d'esquema, l'estructura correlativa del poema:

monte [A1]	aire [B1]	río [C1]
corre fiero [A2]	vuela ave [B2]	pece nada [C2]
cueva [A3]	árbol [B3]	arroyo [C3]
sombra [A4]	ramo [B4]	hondura [C4]

2n Bloc

POETES DEL S. XX
EN LENGUA CASTELLANA

TEXT 27

Fotografía de J.R.J:

http://nobelprize.org/nobel_prizes/literature/laureates/1956/jimenez-bio.html

[11-XII-2005]

Signatura de J.R.J.: <http://www.nausicaaedicion.com/catalog/images/96114961.gif>

Il·lustració musical: 2n moviment de la *Simfonia Pastoral*, de L. v. Beethoven, Chicago Symphony Orchestra, Fritz Reiner, CD AUDITORIUM, 1990.

Reproducció de dos quadres:

- Roberto Miranda, *Otoño*
<http://www.cayomecenias.com/mecenas1585E.htm> [10-XII-2005]
- Isabel López Marrero, *Otoño*
[http://www.interarteonline.com/Isabel_Lopez\(Bela\)/Bajas/Otono_L.jpg](http://www.interarteonline.com/Isabel_Lopez(Bela)/Bajas/Otono_L.jpg)
[11-XII-2005]

Veü del poeta: CD *El poeta en su voz*, Visor, Madrid, 1998.

Reducció conceptual: tema

- *Plenitud de la maduresa vital i artística del poeta.*

EL OTOÑADO

Estoy completo de naturaleza,
en plena tarde de áurea madurez,
alto viento en lo verde traspasado.
Rico fruto recóndito, contengo
lo grande elemental en mí (la tierra,
el fuego, el agua, el aire), el infinito.

Chorreo luz: doró el lugar oscuro,
trasmino olor: la sombra huele a dios,
emano son: lo amplio es honda música,
filtro sabor: la mole bebe mi alma,
deleito el tacto de la soledad.

Soy tesoro supremo, desasido,
con densa redondez de limpio iris,
del seno de la acción. Y lo soy todo.
Lo todo que es el colmo de la nada,
el todo que se basta y que es servido
de lo que todavía es ambición.

JUAN RAMÓN JIMÉNEZ

(MOGUER [HUELVA], 1881 – SAN JUAN [PUERTO RICO], 1958)
(De *La estación total*, Losada, Buenos Aires, 1936, p. 17)

TEXT 28

Fotografia de V. A.: http://en.wikipedia.org/wiki/Vicente_Aleixandre [14-XII-2005]

Signatura de V. A.: <http://www.havelshouseofhistory.com/Aleixandre%20Sign.jpg>
[18-XII-2005]

Il·lustració musical: Ària de Narcís, “Vieni, o caro”, de D. Scarlatti, Real Compañía Ópera de Cámara, Festival de Música Antigua, Aranjuez, 2003 (soprano, Olga Pitarch).

Reproducció de dos quadres:

- Waterhouse, fragment del quadre *Eco i Narcís*
<http://www.liverpoolmuseums.org.uk/walker/collections/20c/waterhouse.asp>
[13-XII-2005]
- Caravaggio, *Narcís*
<http://likovna-kultura.uazg.hr/images25/narcis.jpg> [12-XII-2005]

Veü del poeta: CD *El poeta en su voz*, Visor, Madrid, 2000.

Reducció conceptual: tema

- *Fugacitat d'aquesta etapa de la vida, semblant al mite de Narcís.*

ADOLESCENCIA

Vinieras y te fueras dulcemente,
de otro camino
a otro camino. Verte,
y ya otra vez no verte.
Pasar por un puente a otro puente.
—El pie breve,
la luz vencida alegre.—

Muchacho que sería yo mirando
aguas abajo la corriente,
y en el espejo tu pasaje
fluir, desvanecerse.

VICENTE ALEIXANDRE (SEVILLA, 1898 – MADRID, 1984)
(De *Ámbito*, Litoral, Málaga, 1928, p. 35)

TEXT 29

Fotografia de L. G.: http://www.danieltercero.net/archivo/lorenzo_gomis.jpg
[17-XII-2005]

Signatura de L.G.: Feta especialment per a aquest projecte.

Il·lustració musical: *El clavicordi ben temprat*, de Bach, Llibre 2, peça 6 (Pierre Hantaï, clave). 2 CD Sello MIRARE.

Reproducció de dos quadres:

- Henri Rousseau, *The Dream* (1910)
http://sunsite.utk.edu/FINS/Cyberspace_Capital/RousseauDream.jpg
[14-XII-2005]
- Georges Seurat, *Un dimanche après-midi à l'île de la Grande Jatte* (1884-1886)
http://fr.wikipedia.org/wiki/Grande_Jatte
[14-XII-2005]

Veü del poeta: CD *Arxiu Audiovisual de Poetes*, ACEC, Lectura enregistrada a Barcelona el 6 de maig de 2002.

Reducció conceptual: tema

- *El goig de viure, potenciat per la poesia.*

VIDA QUE CON EL VERSO SE DISPARA

Me gusta la poesía de paisaje
con gente que merienda en la ladera,
caballos que disputan la carrera
y damas que descienden de un carruaje.

Me gusta de las fieras el lenguaje
y en el tren una frase de cualquiera,
coches que marchan por la carretera,
playas que bailan con el oleaje.

Quiero versos con gente que transita,
sillas que caen y platos con cuchara,
de vez en cuando una mujer que grita

al niño caprichoso que no para.
Dadme poesía que la vida imita,
vida que con el verso se dispara.

LORENZO GOMIS (BARCELONA, 1924 – BARCELONA, 2005)
(De *Poesía Completa*, Universidad Popular José Hierro, San Sebastián de los Reyes, 2002, p. 427.)

TEXT 30

Fotografia de J. CM.: <http://www.joanducros.net/corpus/Corredor-Matheos.gif>
[18-XII-2005]

Signatura de J. CM.: Feta especialment per a aquest projecte.

Il·lustració musical: “El cor sobre la mà”, Poulenc, en *Piano Works*, Pascal Rogé, CD
The Decca Record Co. Ltd., London, 1987.

Reproducció de tres quadres:

- M. Rothko, *Untitled* (1962)
<http://www.guiarte.com/noticias/images/rothko.jpg> [16-XII-2005]
- M. Rothko, *Orange and Yellow* (1956)
<http://images.easyart.com/i/prints/rw/lg/2/5/Mark-Rothko-Orange-and-Yellow--1956--25759.jpg> [16-XII-2005]
- M. Rothko, *Yellow, Blue on Orange* (1955)
<http://www.lart1.de/images/images/r/r13394.jpg>
[16-XII-2005]

Veü del poeta: Enregistrada en lectura privada, a Barcelona, el 18 de gener de 2006.

Reducció conceptual: tema

- *Identificació del jo poètic amb el cromatisme del pintor nordamericà.*

ANTE UN CUADRO DE MARC ROTHKO

Marc Rothko sabe ver
las cosas como son:
un resplandor sin cuerpo,
vivo color al borde
de las sombras.
Coge el pincel y deja
que arda el rojo,
pinte el azul el aire,
crezca el verde y el ocre
se remanse,
que funda el blanco todos
los colores
o que el negro los niegue.
Negrura evanescente,
puro espíritu,
espejo del vacío,
donde me reconozco.

JOSÉ CORREDOR-MATHEOS (ALCÁZAR DE SAN JUAN [CIUDAD REAL], 1929)
(Inèdit)

TEXT 31

Fotografia de Mª V. A.:

<http://moscu.cervantes.es/Biblioteca/autores/atencia/imagenes/atencia.jpg>

[12-XII-2005]

Signatura de Mª V. A.: <http://www.library.wisc.edu/guides/Ibero/Birute/Villar1.jpg>

[12-XII-2005]

Il.lustració musical: “Adagio” del *Concierto de Aranjuez*, de Joaquín Rodrigo, Chamber Orchestra of Europe, John Eliot Gardiner (Julian Bream, guitarra), CD AUDITORIUM, 1983.

Reproducció de dues fotografies:

- Álvaro Rioseco (Chile), *Dormint* [foto núm. 4]
http://www.g5ive.de/eros_art/galerie/pic/AlvaroRioseco/pic-show.shtml
[14-XII-2005]
- Derek Tong (Macau), *Nocturn*
<http://www.macauhoje.ctm.net/images/250102/images22.gif>
[14-XII-2005]

Veü del poeta: <http://amediavoz.com/atencia.htm> [15-XII-2005]

Reducció conceptual: tema

- *L'insomni (l'existència) comparat amb una navegació nocturna.*

MAR

Bajo mi cama estáis, conchas, algas, arenas:
comienza vuestro frío donde acaban mis sábanas.
Rozaría una jábega con descolgar los brazos
y su red tendería del palo de mesana
de este lecho flotante entre ataúd y tina.
Cuando cierro los ojos se me cubren de escamas.

Quando cierro los ojos, el viento del Estrecho
pone olor de Guinea en la ropa mojada,
pone sal en un cesto de flores y racimos
de uvas verdes y negras encima de mi almohada,
pone henchido el insomnio, y en un larguero entonces
me siento con mi sueño a ver pasar el agua.

MARÍA VICTORIA ATENCIA (MÁLAGA, 1931)
(*La señal*, Ciudad del Paraíso, Málaga, 1990, p.12)

TEXT 32

Fotografia de F. B.: <http://www.enfocarte.com/3.19/images/brines.jpg>
[22-XII-2005]

Signatura de F. B.: Feta especialment per a aquest projecte.

Il·lustració musical: “Bonny Portmore”, de Loreena McKennitt, en CD *The Visit*,
Quinland Road, 1991.

Reproducció de dos quadres:

- Sorolla, *Nens vora el mar*
http://www.g5ive.de/eros_art/galerie/pic/AlvaroRioseco/pic-show.shtml
[20-XII-2005]
- Mariona Brines, *Elca*
<http://pintura.aut.org/BU04?AutNum=16.328?EmpNum=15559>
[21-XII-2005]

Veü del poeta: Cinta Generalitat Valenciana, *Antologia poética* de Francisco Brines,
enregistrada en Tabalet Estudios, a Godella (València), el 9 d’abril de 1992.

Reducció conceptual: tema

- *Elegia per la fugacitat de la joventut.*

LOS VERANOS

¡Fueron largos y ardientes los veranos!
Estábamos desnudos junto al mar,
y el mar aún más desnudo. Con los ojos,
y en unos cuerpos ágiles, hacíamos
la más dichosa posesión del mundo.

Nos sonaban las voces encendidas de luna,
y era la vida cálida y violenta,
ingratos con el sueño transcurríamos.
El ritmo tan oscuro de las olas
nos abrasaba eternos, y éramos sólo tiempo.
Se borraban los astros en el amanecer
y, con la luz que fría regresaba,
furioso y delicado se iniciaba el amor.

Hoy parece un engaño que fuésemos felices
al modo inmerecido de los dioses.
¡Qué extraña y breve fue la juventud!

FRANCISCO BRINES (OLIVA [VALÈNCIA], 1932)
(De *El otoño de las rosas*, Renacimiento, Sevilla, 1986, p. 91.)

3r Bloc

POETES CATALANS ACTUALS

TEXT 33*

Fotografia de F. F.: <http://www.escriptors.cat/autors/formosaf/formosafotoperiferic.jpg>
[12-I-2006]

Il·lustració musical: “Adagio” de la *Serenata núm. 10*, “Gran Partita”, de W. A. Mozart, 2 CD The Decca Record Co. Ltd., London, 1998.

Reproducció de dos quadres:

Vermeer, *A Girl Reading a Letter at an Open Window*

<http://www.mystudios.com/vermeer/6/vermeer-girl-reading-letter.html>

[11-I-2006]

Vermeer, *Woman in Blue Reading a Letter*

<http://www.mystudios.com/vermeer/15/vermeer-woman-in-blue.html>

[11-I-2006]

Veü del poeta: Enregistrada en lectura privada, a Barcelona, el 11 de gener de 2006.

Reducció conceptual: tema

- *Imaginari retorn de l'estimada morta.*

POEMA 20

*Tu voluntad se hizo, Señor, contra la mía.
Señor, ya estamos solos mi corazón y el mar.*

ANTONIO MACHADO

Faràs dos trucs i t'obriré la porta
i no em sabré avenir que siguis tu.
Et faré entrar al meu pis, que desconeixes
i que només és fet per subsistir-hi.
Però m'hi trobaràs, qui sap per quin
designi inescrutable. Així que et fiquis
al menjador, veuràs el teu retrat
i els nostres llibres. Sonarà el nocturn.
Fullejaràs potser Virginia Woolf.
Vindrà darrere teu, amb el desig
de sentir els teus cabells damunt la galta.
Amb tota la tendresa, et faré asseure
en un dels vells seients que compartíem
(durant els últims temps hi estudiaves
el llarg monòleg d'una dona sola
que tu no vas ser mai). Al teu davant,
espiares els teus ulls, el dolç somriure
dels teus llavis amables, mig oberts,
i tot acabarà en una abraçada
que serà la primera. No hi haurà
ni passat ni futur. Tot serà lògic.
I aquest poema mai no haurà existit.

FELIU FORMOSA (SABADELL, 1934)

(Del *Cançoner*, Vosgos, Barcelona, 1976, p. 30)

* El poeta ha demanat expressament que la cita d'A. Machado, que abans presidia tot el seu llibre, precedís el poema en aquesta edició.

TEXT 34

Fotografia de J. M.: http://www.llull.cat/llull/estatic/fil/fotos_prot/margarit_joan.jpg
[12-I-2006]

Il·lustració musical: “Sarabande” de la *Suite núm. 2 per a violoncel*, de J. S. Bach (intèrpret Pau Casals), 2 CD EMI Records Ltd. 2003.

Reproducció de dos quadres:

- Edward Hopper, *Nighthawks*
- http://www.essentialart.com/icon/Edward_Hopper_Nighthawks.jpg
[13-I-2006]
- Edward Hopper, *New York Movie*
http://justinsomnia.org/archive/freshman/Art_Hopper_New_York_Movie.jpg
[15-I-2006]

Veü del poeta: <http://www.joanmargarit.com/cat/poemes.htm>

Reducció conceptual: tema

- *Al·legoria de la força destructiva de la vida, la passió i el sexe.*

PRIMER AMOR

En la Girona trista dels set anys,
on els aparadors de la postguerra
tenien un color gris de penúria,
la ganiveteria era un esclat
de llum en els petits miralls d'acer.
Amb el front descansant damunt del vidre,
mirava una navalla llarga i fina,
bella com una estàtua de marbre.
Com que els de casa no volien armes,
vaig comprar-la en secret i, en caminar,
la sentia, pesant, dins la butxaca.
A vegades l'obria a poc a poc,
i sorgia la fulla, recta i prima,
amb la conventual fredor de l'arma.
Presència callada del perill:
vaig amagar-la, els trenta primers anys,
rere llibres de versos i, després,
dins un calaix, entre les teves calces
i entre les teves mitges.
Ara, a prop de complir els cinquanta-quatre,
torno a mirar-la, oberta al meu palmell,
tan perillosa com a la infantesa.
Sensual, freda. Més a prop del coll.

JOAN MARGARIT (Sanauja [Lleida], 1938.)
(D'*Els motius del llop*, Columna, Barcelona, 1993.)

TEXT 35

Fotografia de N. C.: <http://www.joanducros.net/corpus/Narcis%20Comadira.gif>
[10-I-2006]

Il·lustració musical: “Adagio” del *Concert per a piano i orquestra núm. 23*, de W. A. Mozart (intèrpret M. Pollini), CD Polydor International GmbH, Hamburg, 1976.

Reproducció d'un quadre i un mural:

- Narcís Comadira, *Paisatge amb ruïnes* (1999)
<http://www.uoc.edu/lletra/noms/ncomadira/> [Comadira pintor] [9-I-2006]
- Narcís Comadira, *Poi s'ascese nel foco che li affina* (1993)
<http://www.uoc.edu/lletra/noms/ncomadira/> [Comadira mural] [9-I-2006]

Veü del poeta: Extreta del CD-ROM *Dotze sentits. Poesia catalana d'avui*, Proa, Barcelona, 1996.

Reducció conceptual: tema

- *L'amor queda sempre en la memòria.*

CISTERNA

Ni les clivelles de la pedra calcària
on tenen les sargantanes el seu secret imperi
i pugen per l'escorça del garrofer, sempre vibrants,
ni aquesta terra cansada, de camps abandonats
on la savina abraça la figuera feixuga
i els ametllers eteris posen el seu verd àcid
sobre el més immutable, tranquil, de l'olivera,
sinó aquest cor ombrívol,
aquesta entranya fèrtil que conserva
tots els plors de l'hivern i en sap fer vida
latent. Per ella
l'estiu angoixat de cigales
que es veu cremar la pell mentre impassible mira
com es fan vells els arbres, com s'assequen
branques i camps enyorosos d'arades, es torna tendre.
Per ella, també,
tota altra sequedat es veu reconfortada.

A sol batent, en la nit més obscura,
tresor de cristalls fresquíssims,
reserva de memòria,
cova d'amor, cisterna...

NARCÍS COMADIRA (GIRONA, 1942)
(D' *Enigma*, Edicions 62, Barcelona, 1985)

TEXT 36

Fotografia de F. P.: <http://www.joanducros.net/corpus/Francesc%20Parcerisas.gif>
[25-II-2006]

Il.lustració musical: “Secreto”, de *Impresiones íntimas*, de Federico Mompou (intèrpret),
CD Discos Ensayo, Barcelona, 1997.

Reproducció de dos quadres:

- Pierre Bonnard, *Migdiada*
<http://www.thismoment.pwp.blueyonder.co.uk/blog/bonnard.jpg> [23-II-2006]
- Adolph von Menzel, *The Balcony Room*
http://www.nationalgallery.org.uk/exhibitions/past/img/menzel_400.jpg
[24-II-2006]

Veü del poeta: CD *Arxiu Audiovisual de Poetes*, ACEC, Lectura enregistrada a Barcelona
el 12 de març de 2003.

Reducció conceptual: tema

- *Esperança que la mort sigui com un tranquil somni quotidià, un trànsit suau.*

RETRAT DE POETA

Xiula el vent, l'aigua s'ha glaçat
a les canonades, neva.
Fa hores que és fosc
i es formen caramells de gel
a les teulades.
Que n'és de bo tancar el llibre,
bufar la bugia que crema sobre la taula
i, a la claror de la llar de foc,
arraulir-se al llit, sense sorolls,
per no desvetllar el son d'aquest cos jove
que ja fa estona que descansa, pur.
Ara, colgat sota les flassades, tanca
els ulls i rememora aquest dia
no gaire diferent de tots els altres.
Frueix d'aquest petit moment de plaer
que tot s'ho val, abandonant la mà
sobre un pit que sospira, adormit,
la cara en la tofa flonja dels cabells.
Serà així, la mort?
¿Benvinguda com aquesta son que et pren,
dolcíssima, sense retrets ni greuges,
agraint només els dons incommensurables de la vida?
¿Serà així que, en el camí de la fosca,
anirem a l'encontre de la llum?

FRANCESC PARCERISAS (BEGUES [BARCELONA], 1944)
(De *L'Edat d'Or*, Quaderns Crema, Barcelona, 1983)

TEXT 37

Fotografia de A. M.:

http://www.llull.cat/llull/estatic/madrid05/fotos_prot/Mari_Toni_p.jpg

[16-I-2006]

Il·lustració musical: “Allegretto”, de la 7a *Simfonia* de L. v. Beethoven, The Philadelphia Orchestra, Riccardo Muti, CD AUDITORIUM II 1993.

Reproducció de dues fotografies:

- Juan C., *Passeig hivernal* [15-I-2006]
- *Saló dels miralls* (Versalles, s. XVII)
<http://www.liceus.com/cgi-bin/gba/barroco8.jpg> [15-I-2006]

Veü del poeta: Enregistrada en lectura privada, a Barcelona, el 12 de febrer de 2006.

Reducció conceptual: tema

- *Desolació davant l'“hivern” creatiu.*

XII

Els meus jardins, que blancs. Que gèlides
les cambres. Que morta està la vida
arreu al meu voltant. Cristall de neu les sales,
i és com de gel l'alè dels cortesans.
Que curtes les jornades, que foscos
els topants. Que llarga la tenebra dels dies
hivernals. Els meus amics on són?
On són les belles dames? Els músics i els infants?

No pot mudar l'hivern, la voluntat del príncep?
No pot la seva ànsia dissoldre la gelor?
Les meves mans són mortes. Gebrats
tinc tots els dits. No puc prendre la ploma,
ni fer sonar el flautí. No puc amb la viola
els vents asserenar, ni fondre la gelada
amb l'arc del violí.

No puc llegir els llibres amb llum septentrional:
la meva ment es gela, talment, com el palau.
Estic morint tot sol enmig de la gebrad
i cap estel pot sostenir el meu plany.

ANTONI MARÍ (EIVISSA, 1944)
(D' *Un viatge d'hivern*, Edicions 62, Barcelona, p.37.)

TEXT 38

Fotografia de P. G.:

<http://www.brown.edu/Research/Gimferrer/pere.jpg> [1-II-2006]

Il·lustració musical: 4t moviment de *La consagració de la Primavera*, de Igor Stravinsky, CD Philips Classics 1973.

Reproducció de dos quadres:

- Jackson Pollock, *The Key*
<http://www.harley.com/art/abstract-art/pollock2.html> [2-III-06]
- Joan Miró, *The Red Sun Gnaws at the Spider*
http://www.paintingstogo.com/miro/red_sun.jpg [3-III-06]

Veü del poeta: Enregistrada en lectura privada, a Barcelona, el 14 de març de 2006.

Reducció conceptual: tema

- *Estupor per l'impacta visual dels colors.*

IX

Esclats.

Esclats als ulls.

Els colors de l'esclat.

El taronja i el negre. No: el blau, el carmesí.

L'esclat groc. Com uns ulls. Una màscara groga.

Vermell, als ulls tancats. Negre. Una nit vermella.

El sol, com una roda. La pedra del molí.

Esclats. L'àlber. El crit blanc. El sol blanc. No el veig de tan blanc. Una flama blanca. El color. Esborrat.

Un blanc que crema. El cercle encès de la blancor.

L'ull. Negre. Esclats. El gall negre. El paó vermell.

El món emmascarat de groc. L'esclat del negre.

L'esborrament del negre. Vaig cap al groc. Foc groc.

Les ginesteres grogues que s'esborren. El sol

com un roc negre. L'ull. El molí dels esclats.

La roda dels esclats és un sol blanc. El crit

del gall vermell. La perla negra. El paó és el centre

de la roda. El molí de la claror. La roda

del sol. El groc. El blanc. Un forn als ulls. Vermell.

El paó a la retina. Verd. La foscor del verd.

Esclats. El verd és negre. El blau és blanc. S'esborra.

L'ull veu el negre. El blanc és verd. Veig un molí.

Cap al negre. Cremant. Esborrat. Cap al blanc.

Un gall vermell. Els ulls. Esclats als ulls. El negre.

PERE GIMFERRER (BARCELONA, 1945)

(De *L'espai desert*, Edicions 62, Barcelona 1977)

4t Bloc

POESIA ESTRANGERA

TEXT 39

Fotografia del poeta: JOHN KEATS (Londres, 1795 – Roma, 1821)

- <http://opioids.co.uk/opium/john-keats.jpg> [9-XII-2005]

Il·lustració musical: *Nocturn núm. 2*, de Frédéric Chopin (Pianista Artur Rubinstein), CD AUDITORIUM II, 1988.

Reproducció d'un quadre:

- Henry Pether, *The Thames and Greenwich Hospital by Moonlight*
http://www.nmm.ac.uk/mag/Images/700/BHC3870_700.jpg [9-XII-2005]

Reducció conceptual: tema

- *Una crida al son alliberador de les preocupacions del dia.*

AL SON

Oh bla embalsamador de la mitjanit muda,
tu que véns a tancar amb dolç, benigne dit
els ulls que amen la fosca, al recer que els ajuda
contra la llum, ombrívols en divinal oblit;

oh son, màxim conhort, si et plau, posa fermalls,
durant l'himne que et canto, als ulls consentidors,
o espera el meu amén, abans que els teus cascalls
llancin entorn del llit llurs dons adormidors;

llavors salva'm, o el dia que hem passat, reflectit
al coixí, hi farà néixer molts de cruels treballs;
salva'm de la indiscreta consciència, potent

encara, com un talp que excava, entre foscors;
volta amb habilitat la clau al pany llisquent,
segella la meva ànima, cofret silenciós.

(Trad. MARIA VILLANGÓMEZ, *Versions de poesia*, Columna, Barcelona, 1991.)

TEXT 40

Il·lustració musical: *Nocturn núm. 2*, de Frédéric Chopin (Pianista Artur Rubinstein), CD AUDITORIUM II, 1988.

[Sense il·lustracions]

AL SUEÑO

Oh dulce bálsamo de la callada medianoche,
que cierras con solícitos y benévolos dedos
nuestros maravillados y cansados ojos, protegiéndolos de la luz,
ensombreciéndolos con el divino olvido.

Oh dulcísimo sueño, si así tú lo deseas, acoge
en medio de este tu himno mis anhelantes ojos,
o aguarda hasta el “amén”, antes de que el beleño
sobre mi cama extienda su benéfico arrullo.

Después, protégeme –o el día ya pasado brillará
en mi almohada, engendrando numerosas angustias.
Líbrame de esa extraña conciencia que horada como un topo

y a pesar de las sombras con su poder se impone.
Gira pronto la llave en la engrasada cerradura,
y con sigilo sella la silenciosa urna de mi alma.

(Trad. MARÍA-JESÚS VELO I ALEJANDRO DUQUE AMUSCO,
Trece Sonetos, Judit, Barcelona, 1976.)

TEXT 41

Il·lustració musical: *Nocturn núm. 2*, de Frédéric Chopin (Pianista Artur Rubinstein), CD AUDITORIUM II, 1988.

Reproducció d'un quadre:

- J. Severn, *Shelley in the baths of Caracalla* (1845)
<http://artfiles.art.com/images/-/Joseph-Severn/Percy-Bysshe-Shelley-1792-1822-1845-Giclee-Print-C11720668.jpeg> [9-XII-2005]

Reducció conceptual: tema

- *Himne a l'ociositat.*

[LO QUE EL TORDO ME DIJO]

Oh tú, que has sentido en el rostro el viento del invierno,
que has visto las nubes de nieve a través de la bruma,
y entre estrellas glaciales, las copas sombrías de los olmos:
la primavera para ti será un tiempo de cosecha.

Oh tú, que por único libro has tenido la luz
de la suprema oscuridad, con la que te alimentas,
noche tras noche, cuando Febo se ha ido:
la primavera para ti será una triple alborada.

Oh, qué te importa el saber –ninguno tengo yo,
y sin embargo mi canto brota de forma natural con el calor.
Oh, qué te importa el saber –ninguno tengo yo,

y sin embargo la tarde me escucha. Quien se aflige
pensando que está ocioso, no lo está;
y está despierto quien se cree dormido.

(Trad. MARÍA-JESÚS VELO I ALEJANDRO DUQUE AMUSCO,
Trece Sonetos, de Jonh Keats, Judit, Barcelona, 1976.)

TEXT 42

Fotografia del poeta: KONSTANDINOS P. KAVAFIS (Alexandria [Egipte], 1863 – 1933)

- http://art_cult.zip.net/images/imc.k.s.jpg [11-I-2006]

Il·lustració musical: “Canzonetta”, del *Concert per a violí en Re major, Op. 35*, de Tchaikovsky, Israel Philharmonic Orchestra, Zubin Mehta (Violinista P. Zukerman), CD AUDITORIUM II, 1985.

Reproducció d’un quadre:

- Anne-Louis Girodet, *L’enterrament d’Atalà*
http://www.tocqueville.culture.fr/images/voyages/atala_2.jpg [11-I-2006]

Reducció conceptual: tema

1. EROTISME

- *Els desigs incomplerts.*

DESIGS

Com cossos bells de morts que no han envellit
i els han tancats, amb llàgrimes, dins una tomba esplèndida,
amb roses per capçal i llessamins als peus—
així semblen talment els desigs que han passat
sense que els satisfessin; sense una sola nit
de goig que els fos donada, o un sol matí lluent.

(Trad. CARLES RIBA, *Poemes de Kavafis*, Teide, Barcelona, 1962.)

TEXT 43

DESEOS

Como cuerpos hermosos de jóvenes que han muerto
y a quienes guardaron, con lágrimas, en una tumba espléndida,
con rosas en la frente y jazmín a sus pies,
así son los deseos que nunca se cumplieron,
los que nunca obtuvieron del placer una noche
ni una de sus dulces mañanas luminosas.

(Trad. MARÍA-JESÚS VELO I ALEJANDRO DUQUE AMUSCO,
17 poemas, de Constantino, P. Cavafis, Judit, Barcelona, 1976.)

TEXT 44

Il·lustració musical: “Canzonetta”, del *Concert per a violí en Re major, Op. 35*, de Tchaikovsky, Israel Philharmonic Orchestra, Zubin Mehta (Violinista P. Zukerman), CD AUDITORIUM II, 1985.

Reproducció d'un quadre:

H. F. Figer, *La morte di Julio César* (1816)

<http://www.artehistoria.com/tienda/ponframes.htm> [12-I-2006]

Reducció conceptual: tema

1. REINTERPRETACIÓ HISTÒRICA

- *Poema sobre el perill de la vanaglòria.*

LOS IDUS DE MARZO

Guárdate de la gloria, oh alma mía;
intenta dominar tus ambiciones.
Pero si tus deseos de grandeza te pueden,
obra siempre con duda y precaución,
alerta permanece y sé prudente.

Y cuando llegues a la cima un día,
cuando —César al fin— la fama te corone,
cuando a la calle salgas al mando de tu séquito,
presta atención entonces a un tal Artemidoro
que se adelanta a ti, de entre la multitud,
y dándote una carta, impaciente te dice:
“Lee esto de inmediato; es grave y te conciernes”.
No dejes de pararte. No dejes de aplazar
todo encuentro o quehacer. Aléjate de aquellos
que te aclaman y siguen. (Puedes verlos más tarde.)
No te importe que espere hasta el mismo Senado.
Y sin demora, lee
esos graves escritos que te da Artemidoro.

(Trad. MARÍA-JESÚS VELO I ALEJANDRO DUQUE AMUSCO,
17 poemas, de Constantino, P. Cavafis, Judit, Barcelona, 1976.)

TEXT 45

Il·lustració musical: “Canzonetta”, del *Concert per a violí en Re major, Op. 35*, de Tchaikovsky, Israel Philharmonic Orchestra, Zubin Mehta (Violinista P. Zukerman), CD AUDITORIUM II, 1985.

Reproducció d'un quadre:

Van Gogh, *Portrait du docteur Paul Gachet* (1890)

<http://mattfitt.com/gallery2/d/31676-2/D1000150.JPG> [10-I-2006]

DESDE LAS NUEVE

Las doce y media. El tiempo ha pasado rápidamente
desde las nueve, en que encendí la lámpara,
y me senté aquí. Me senté sin leer,
y sin hablar. ¿Con quién podría hablar
completamente solo en esta casa?

La imagen de mi cuerpo joven,
desde las nueve, en que encendí la lámpara,
vino hasta mí trayéndome el recuerdo
de cerradas alcobas perfumadas,
del pasado placer y su atrevida dicha.
También volvieron a mis ojos
calles que no reconocía,
sitios llenos de vida que se han desvanecido,
y cafés que allí hubo una vez, y teatros.

La imagen de mi cuerpo joven
vino hasta mí trayéndome también tristes recuerdos:
desgracias familiares, despedidas,
sentimientos que unieron a mi gente,
deseos incumplidos de los muertos.

Las doce y media. Cómo pasan las horas.
Las doce y media. Cómo pasan los años.

(Trad. MARÍA-JESÚS VELO I ALEJANDRO DUQUE AMUSCO,
17 poemas, de Constantino, P. Cavafis, Judit, Barcelona, 1976.)

TEXT 46

Fotografia del poeta: PAUL VALÉRY (Sète, 1871 – París, 1945)

- http://www.georgetown.edu/faculty/irvinem/visualarts/Image-Library/Richter/Richter-Paul_Valery-48_Portraits-1971-72.jpg [20-I-2006]

Il·lustració musical: “Jeux de vagues”, de *La Mer*, de Debussy, New Philharmonia Orchestra, Pierre Boulez, CD AUDITORIUM, 1968.

Reproducció d'un quadre:

“Ce toit tranquille, où marchent des colombes...”

<http://mattfitt.com/gallery2/d/31676-2/D1000150.JPG> [10-I-2006]

Reducció conceptual: tema

- *Poema metafísic que exposa la lluita contínua entre el ser i el no ser, entre la vida i la mort.*

EL CEMENTIRI MARÍ [Fragments]

I

Tranquil teulat on els coloms peonen,
tos batecs entre pins i tombes sonen.
Migdia, el just, la mar fa incendiar.
La mar, la mar, sempre recomençada!
Quin rescabal per la pensa agitada,
copsar la pau dels déus damunt del mar!

(Trad. J. CARNER-RIBALTA, *Poesies completes*, de Paul Valéry,
Ed. Selecta, Barcelona, 1961., Teide.)

I

Este techo tranquilo, donde vuelan palomas,
palpita entre las tumbas, entre pinos palpita;
justo Mediodía aplaca con sus fuegos
el vasto mar, el mar, siempre recomenzando.
Nada consuela tanto, después de un pensamiento,
como mirar, eterna, la calma de los dioses.

(Trad. MARÍA-JESÚS VELO I ALEJANDRO DUQUE AMUSCO,
El cementerio marino, de Paul Valéry, Judit, Barcelona, 1976.)

V

Como el fruto maduro se funde en dulce gozo,
como en pura delicia se transforma su ausencia
en una ardiente boca donde su forma muere,
yo aspiro aquí, sereno, mi futura humareda,
y el cielo alegre canta al alma consumada
el permanente cambio de la orilla en rumor.

XI

¡Aparta, perro espléndido, al idólatra vano!
Cuando yo, solitario, sonrisa de pastor,
largo tiempo apaciento, carneros misteriosos,
el rebaño blanquísimo de mis tranquilas tumbas,
de este lugar ahuyenta las prudentes palomas,
los sueños sin sentido, los ángeles curiosos.

XXIV

¡El viento se levanta!... ¡Intentemos vivir!
El aire, el aire inmenso abre y cierra mi libro,
olas en polvareda saltan contra las rocas.
¡Volad páginas mías, por siempre deslumbradas!
¡Olas romped! ¡Romped espumas jubilosas
este techo tranquilo surcado por las velas!

(Trad. MARÍA-JESÚS VELO I ALEJANDRO DUQUE AMUSCO,
El cementerio marino, de Paul Valéry, Judit, Barcelona, 1976.)

TEXT 47

Fotografía del poeta: W. H. AUDEN (York [England], 1907 – Vienna [Àustria], 1973)
<http://www.sandiegohistory.org/digesu/images/auden2.jpg> [23-I-2006]

Il.lustració musical: “Adagio sostenuto”, *Concert per a piano núm. 2*, de Rachmaninov
(Pianista Gary Graffman), CD AUDITORIUM, 1968.

Reproducció d'un quadre:

- Bruhegel, *La chute d'Icare*
<http://www.usm.maine.edu/eng/bruegel%20icarus.JPG> [24-I-2006]

Reducció conceptual: tema

- *La indiferència davant el dolor dels altres.*

MUSÉE DES BEAUX ARTS

Acerca del sufrimiento nunca se equivocaron
los pintores antiguos. Y qué bien entendieron
su sentido en el hombre; cómo llega
mientras que alguien come o abre una ventana o simplemente
pasea distraído;
cómo, cuando los mayores esperan fervorosa, ardientemente,
el milagroso alumbramiento, siempre
hay niños también que no quieren que ocurra,
patinando en el confín del bosque.
Nunca olvidaron
que aun el terrible tormento debe seguir su curso
imperturbable, en un rincón, en un lugar inmundo,
donde los perros siguen con su vida de perros, y el caballo del torturador
restriega las inocentes ancas en un árbol.

En el *Ícaro* de Brueghel, por ejemplo: ved cómo todo se inhibe
del desastre; el campesino debe
de haber oído el chapoteo, el grito desgarrado,
mas, para él, no es eso una desgracia: el sol brilló, como tenía que hacerlo,
sobre las blancas piernas que se hundían en las verdes
aguas; y el elegante y delicado barco,
que algo insólito vio –un muchacho cayendo de los cielos–,
como tenía que llegar a puerto prosiguió navegando lentamente.

(W. H. AUDEN, en *Antología inglesa del siglo veinte*, Universos, Gijón, 1993, págs. 109-111;
trad. de María-Jesús Velo i Alejandro Duque Amusco.)

TEXT 48

Fotografia del poeta: DYLAN THOMAS (Swansea [Gal·Les] 1914 – Nova York [USA], 1953)

<http://www.poetsgraves.co.uk/images/thomas%20dylan.jpg>. [25-I-2006]

Il·lustració musical: 1r moviment del *Concert per a violí*, de Mendelssohn (Violinista Cho-Liang Lin), CD AUDITORIUM, 1968.

Reproducció d'una escultura:

- Miquel Blay, *Els primers freds* (1891)
<http://www.cbholidays.com/news/NES01475a.jpg> [25-I-2006]

Reducció conceptual: tema

- *Rebel·lia davant la mort.*

NO VAGIS DÒCILMENT FINS A LA TEVA NIT

No vagis dòcilment fins a la teva nit.
Els vells anys cremarien dements a trenc de jorn.
Rebel·la't, sí, rebel·la't: que no mori la llum.

Tot i que per als savis és just per fi l'obscur
per tal com els seus mots no van partir cap llamp,
no van pas dòcilment fins a la seva nit.

Vora l'ona darrera, planyen els homes bons
com cada fita hauria pogut ser com un ball,
mes després s'hi rebel·len: que no mori la llum.

Els insensats, que van parar el sol al vol,
ja massa tard aprenen que se'n dolien; ells
no van mai dòcilment fins a la seva nit.

Els consirosos, prop de la mort, sospirant
encegats, veuen ulls encenent-se en estels
i contents s'hi rebel·len: que no mori la llum.

I tu, bon pare meu, allà, trist, al teu cim,
amb el plor més ferotge maleeix-me, et demano, beneeix-me, si us plau:
no vagis dòcilment fins a la teva nit.
Rebel·la't, sí, rebel·la't: que no mori la llum.

(Trad. ISIDRE MARTÍNEZ MARZO)

TEXT 49

Il·lustració musical: 1r moviment del *Concert per a violí*, de Mendelssohn (Violinista Cho-Liang Lin), CD AUDITORIUM, 1968.

Reproducció d'una escultura:

- Miquel Blay, *Els primers freds* (1891)
<http://www.cbholidays.com/news/NES01475a.jpg> [25-I-2006]

Reducció conceptual: tema

- *Rebel·lia davant la mort.*

NO ENTRES SUMISO EN ESA GRAN NOCHE

No entres sumiso en esa gran noche.

La vejez debería delirar y encenderse ante el crepúsculo:
rebélate, rebélate contra la muerte de la luz.

Aunque los sabios a su fin comprenden que la tiniebla es justa,
pues sus palabras no hendieron los relámpagos,
no entran sumisos en esa gran noche.

Los bondadosos, en la cresta última, gritando cuán espléndidos
sus frágiles actos pudieron danzar en una bahía verde,
rebélanse, rebélanse contra la muerte de la luz.

Los locos, que atraparon y cantaron al sol en su transcurso,
y aprenden, demasiado tarde, que pusieron tristeza en su camino,
no entran sumisos en esa gran noche.

Los incommovibles, cerca de la muerte, que con mirada deslumbrada
ven que los ojos ciegos pudieron ser alegres y rutilar igual que meteoros,
rebélanse, rebélanse contra la muerte de la luz.

Y tú, oh padre mío, ahí en la cumbre aciaga,
Maldice, bendice, mientras yo con tus vehementes lágrimas imploro.
No entres sumiso en esa gran noche.
Rebélate, rebélate contra la muerte de la luz.

(DYLAN THOMAS, en *Antología inglesa del siglo veinte*, Universos, Gijón, 1993, págs. 173;
trad. de María-Jesús Velo i Alejandro Duque Amusco.)

TEXT 50

Il·lustració musical: 1r moviment del *Concert per a violí*, de Mendelssohn (Violinista Cho-Liang Lin), CD AUDITORIUM, 1968.

Reproducció d'una escultura:

- Rodin, *The Cathedral*
<http://sulanorte.blogs.sapo.pt/arquivo/Rodin,%20A%20Catedral,%201908.jpg>

Reducció conceptual: tema

- *Art poètica sobre per a qui escriu.*

EN MI OFICIO O ARTE TACITURNO

En mi oficio o arte taciturno
cultivado en la noche sosegada,
cuando sólo la luna se enfurece
y los amantes yacen en la cama
con todas las tristezas en sus brazos,
yo trabajo a la luz dulce que canta,
y no por ambición o el sustento diario,
por vanagloria o búsqueda de encantos
en escenarios de marfil,
sino por la modesta recompensa
de sus más escondidos corazones.

No para el hombre altivo, indiferente
a la llama furiosa de la luna,
escribo en estas páginas con rocío de mar,
ni para los muertos endiosados
entre sus salmos y sus ruseñores,
sino para los amantes, que con sus brazos
estrechan las tristezas de los siglos,
que no pagan con sueldos ni alabanzas,
y no reparan en mi oficio o arte.

(DYLAN THOMAS, en *Antología inglesa del siglo veinte*, Universos, Gijón, 1993, págs. 171;
trad. de María-Jesús Velo i Alejandro Duque Amusco.)

4. CONCLUSIONS: SUGGERIMENTS, CONSEQÜÈNCIES, APLICACIONS I VALORACIONS DEL TREBALL REALITZAT, TANT DES DEL PUNT DE VISTA DE LA MATÈRIA OBJECTE DEL TREBALL DE LLICÈNCIA COM DES DE LA PRÀCTICA DOCENT EN ELS CENTRES D'ENSENYAMENT

El material que recollim aquí es el producte d'un treball de cinc mesos. Abastar el fenomen poètic en tota la seva extensió i profunditat és una activitat que desborda, per la seva magnitud, aquest marc temporal reduït. Per tant, hem fet amb la millor disposició tot el que ha estat possible en les nostres condicions concretes, però és evident que una missió tan ambiciosa com la d'apropar i fer visible la poesia a un públic adolescent, a potencials lectors i escriptors, al seu torn, de poesia en un futur, exigeix una dedicació més a llarg termini. Potser és el treball de tota una vida.

Entre els suggeriments que vam fer, a petició d'aquest Departament en les primeres setmanes de llicència, el més important (per no dir l'únic) va ser que els temes per a aquestes llicències podrien venir proposats per l'Administració en un percentatge determinat, per tal d'assegurar la continuïtat d'un projecte d'una magnitud tan gran com aquest en el qual hem treballat. Es podria orientar el professorat interessat en aquesta experiència perquè investigués èpoques, estils i autors diferents dels que ja haguessin treballat altres professors i professores anteriorment, de manera que entre totes les contribucions es pogués arribar a tenir un mosaic molt complet amb les figures més destacades de la poesia de cada període literari. L'esforç individual no pot arribar a assolir objectius tan ambiciosos com aquest; és parcial i incomplet, per molta que sigui la bellesa del producte obtingut. Només si hi hagués un esperit de col·laboració més decidit es podria garantir l'èxit d'un panorama complet.

Amb la incorporació de les noves tecnologies a les aules es dona un pas important: s'augmenta l'interès per una matèria, com la poesia, que arriba a fer-se visible i a entrar pels ulls de la manera més agradable, acompanyada de melodia i d'il·lustracions d'una gran qualitat plàstica; de vegades, també escoltant la veu de l'autor recitant el seu propi poema. Però, al mateix temps, amb aquestes noves tècniques s'aconsegueix donar un gir radical respecte de la concepció tradicional de què és una classe i de com hi han d'actuar els dos agents de la transacció de coneixements: el professorat i l'alumnat. Es trenca el rígid esquema que semblava enfrontar –al menys, físicament ho estaven, amb els pupitres col·locats en front de la pissarra– aquests dos actants i els convoca ara al voltant d'una mateixa pantalla, amb moltes menys barreres de separació interposades entre ells. El coneixement se situa a l'abast de tothom.

Amb aquestes reflexions no pretenem desacreditar el funcionament d'una classe tradicional, en la qual hi ha algú que pregunta i algú que respon (o mira de respondre), algú que explica i algú que descobreix nous sabers i destreses. Continuem donant el nostre recolzament al guix, a la pissarra omnipresent i a les fotocòpies puntuals com a “visualitzadors” vàlids del coneixement. El que és nou i atractiu és que tot aquest conjunt de missatges saturats de ciència es podrà fer assequible amb l'ús d'un programa multimèdia. I allò que abans podia semblar complicat, obscur i difícil, gràcies al llenguatge de la tècnica audiovisual es farà senzill, clar i fàcil. No és gens agosarat afirmar avui que els nous procediments tècnics poden potenciar –i de fet ho aconsegueixen– la relació entre la poesia (oral o escrita) i el jovent que omple les nostres aules i que mai no n'havia volgut saber res.

Si entenem la poesia com a element de gaudi i de delectació, entendrem que no s'hagi volgut convertir el material elaborat (web i *PowerPoints*) en una excusa per formular preguntes i qüestions de repàs que, per raons d'utilitat metodològica, tirarien per terra tota

la màgia i la creativitat suscidades per aquesta feliç aliança de música, pintura i paraula poètica. Hem de deixar que l'alumnat gaudeixi del que veu i del que escolta, que s'estableixin en les seves ments les més diverses associacions sense posar-los nosaltres cap barrera. Veure i escoltar són dues activitats bàsiques de tot aprenentatge. Les preguntes vindran totes soles i serà l'alumnat mateix qui se les plantegi, un cop hagi escoltat les explicacions inevitables del responsable de la matèria, i a la vista del material plàstic i sonor que passi davant els seus ulls.

En reincorporar-nos a les tasques docents després dels mesos de llicència, ja avançat el curs 2005-2006, aviat vam tenir l'ocasió de comprovar l'efecte del nostre material audiovisual sobre el alumnat. Teníem adjudicat un crèdit variable en 4t d'ESO, sobre poesia. El primer bloc del nostre treball tractava sobre el barroc poètic i, com que ja estava acabat i revisat, ens va semblar un bon moment per provar-lo. Després d'algunes sessions d'introducció a la poesia barroca –noms de poetes, estils i cronologia essencial–, vam projectar amb un canó de diapositives les presentacions de pantalla. La reacció de l'alumnat va complir de sobra totes les nostres expectatives. Per al conjunt de la classe va ser com una demostració sensible d'allò que s'havia explicat, una il·lustració visual dels conceptes i idees. El pas decisiu de l'abstracció a la concreció.

En resum, aquestes aplicacions multimèdia, utilitzades per despertar la sensibilitat poètica, han demostrat la seva eficàcia i, a través d'elles, s'han aconseguit uns objectius que abans, sense aquesta magnífica eina, haguessin estat utòpics.

1. BIBLIOGRAFIA COMENTADA

a) Èpoques com a sistemes

BOUSOÑO, Carlos: *Épocas literarias y evolución*, Gredos, Madrid, 1981, 2 vols. [Partint de les idees d'Ortega, el poeta i teòric Carlos Bousoño descriu les èpoques literàries com a sistemes de valors. El principal valor de tots, situat al vèrtex de la piràmide dels valors de cada època, és el que ell anomena "realidad verdadera". Estudi de gran valor per a la comprensió sistemàtica de cada època de l'art.]

DILTHEY, Wilhelm: *Teoría de las concepciones del mundo*, Revista de Occidente, Madrid, 1944. [Dilthey és el filòsof dels valors, i la lectura d'aquest assaig seu ofereix la base per a la comprensió de les èpoques històriques.]

LOTMAN, Jurij M.: *Semiótica de la cultura*, Cátedra, Madrid, 1979. [Una visió nova, a través de la semiologia, del sentit de la cultura, que Lotman acaba considerant com a un formidable símbol sense referent.]

ORTEGA Y GASSET, José: *El saber y la cultura*, Revista de Occidente, Madrid, 1934².
———: *El tema de nuestro tiempo*, Espasa-Calpe, Buenos Aires, 1938. [Dos llibres en certa manera complementaris, en els quals Ortega tracta ja de la seva concepció de l'individu com a ésser subjecte a les circumstàncies de l'època en què viu, que tenen tanta força integradora com el "jo".]

PIRENNE, Jacques: *Historia universal*, Éxito, Barcelona, 1961. [Llibre clàssic entre els d'història per conèixer els avanços i els retrocessos en l'evolució dels pobles.]

b) El Barroc

HATZFELD, Helmut: *Estudios sobre el barroco*, Gredos, Madrid, 1973³. [Ampli estudi especialitzat en l'època barroca, amb una aproximació no només a l'àmbit literari sinó també al de les altres arts, com la pintura.]

MACRÍ, Oreste: *La historiografía del barroco literario español*, Instituto Caro y Cuervo, Bogotá, 1961. [Obra de divulgació de la literatura barroca en llengua castellana, amb una gran recopilació de dades i informació sobre aquest període capital de l'Edat d'Or de la literatura hispànica.]

WÖLFFLIN, Heinrich: *Renaissance und Barock*, Bruckmann, München, 1925. [Tractat de referència obligada per a la comprensió del fenomen barroc com a resposta a la linearitat i la claredat del Renaixement.]

c) Història de la literatura

CARBONELL, Antoni, ESPADALER, Anton M., LLOVET, Jordi, i TALLADEYA, Antònia: *Literatura catalana: Dels inicis als nostres dies*, Edhasa, Barcelona, 1980. [Més que un “manual” d’història de la literatura catalana; aprofundeix en cada segment temporal i estableix valoracions molt encertades.]

RIQUER, Martin de y VALVERDE, José María: *Historia de la literatura universal*, Planeta, Barcelona, 1997, 10 vols. [Útil per tractar-se d’una obra tan àmplia en l’espai i en el temps; malauradament, va quedar inacabada en la part corresponent als últims poetes castellans del segle XX.]

d) Poesia

JIMÉNEZ, Juan Ramón: *El trabajo gustoso (Conferencias)*, Aguilar, Madrid, 1961. [Defensa no només de la poesia com a art, sinó de la poesia com a forma de vida; només s’hauria d’escriure quan ens vingués de gust i sense presses.]

RILKE, Rainer Maria: *Teoría poética*, Júcar, Madrid, 1987. [Reunió de les pàgines més importants de Rilke, al voltant del significat i la funció última de la poesia en l’actualitat.]

VALÉRY, Paul: “Sobre *El cementerio marino*”, en *El Cementerio marino*, Alianza, Madrid, 1970. [Reflexions del poeta sobre el sentit del seu gran poema metafísic.]

VALENTE, José Ángel: *Las palabras de la tribu*, Tusquets, Barcelona, 1994². [Aquest podria ser el llibre de crítica poètica més important escrit per un autor espanyol en la segona meitat del segle XX.]

e) Altres obres consultades (per tractar-se d’obres de creació, no els dediquem cap comentari):

ALEIXANDRE, Vicente: *Ámbito*, Litoral, Málaga, 1928.

Antología de la poesía barroca, Anaya, Madrid, 1987.

ATENCIA, María Victoria: *La señal*, Ciudad del Paraíso, Málaga, 1990.

AUDEN, W. H.: *Antología inglesa del siglo veinte*, Universos, Gijón, 1993.

BRINES, Francisco: *El otoño de las rosas*, Renacimiento, Sevilla, 1986.

CALDERÓN DE LA BARCA, PEDRO: *Los sonetos de Calderón en sus obras dramáticas*, Chapel Hill, 1974.

CAVAFIS, de Constantino P: *17 poemas*, Judit, Barcelona, 1976 (trad. María-Jesús Velo i Alejandro Duque Amusco).

FONTANELLA, Francesc: *Antología poética*, Ed. Curial, Barcelona, 1998.

- FELIU FORMOSA, *Cançoner*, Vosgos, Barcelona, 1976.
- GIMFERRER, Pere: *L'espai desert*, Edicions 62, Barcelona 1977.
- GÓNGORA, Luis de: *Sonetos Completos*, Castalia, Madrid, 1969.
- HERRERA, Fernando de: *Poesías*, Espasa Calpe, Madrid, 1963.
- JIMÉNEZ, Juan Ramón: *La estación total*, Losada, Buenos Aires, 1936.
- KEATS, John : *Trece Sonetos* Judit, Barcelona, 1976 (trad. María-Jesús Velo i Alejandro Duque Amusco).
- LOPE DE VEGA, Félix: *Obras poéticas*, Ed. Planeta, Barcelona, 1989,
- MARGARIT, Joan: *Els motius del llop*, Columna, Barcelona, 1993.
- MARÍ, Antoni: *Un viatge d'hivern*, Edicions 62, Barcelona.
- NARCÍS COMADIRA, *Enigma*, Edicions 62, Barcelona, 1985.
- PARCERISAS, Francesc: *L'Edat d'Or*, Quaderns Crema, Barcelona, 1983.
- QUEVEDO, Francisco de: *Quevedo*, EDAF, Madrid, 1978.
- QUEVEDO, Francisco de: *Quevedo esencial*, Taurus, Madrid, 1990.
- RECTOR DE VALLFOGONA (FRANCESC VICENT GARCIA): *Sonets*, Ed. 62, Barcelona, 1979.
- RIBA, Carles: *Poemes de Kavafis*, Teide, Barcelona, 1962.
- THOMAS, Dylan: *Antología inglesa del siglo veinte*, Universos, Gijón, 1993.
- VILLAMEDIANA, Juan de Tassis, Conde de: *Obras*, Castalia, Madrid, 1969.
- VILLANGÓMEZ, Marià: *Versions de poesia*, Columna, Barcelona, 1991.